

ตอนที่ 2

ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ

ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่า อาชีพทนายความเป็นอาชีพอิสระและต้องสัมผัสใกล้ชิดต่อลูกค้าความของตน เพราะฉะนั้นทนายความจึงต้องซื่อสัตย์ ดำรงตนอย่างมีศักดิ์ศรี สร้างความเชื่อถือแก่บุคคลทั่วไป ทั้งต้องประพฤติตนระมัดระวังความดีงาม มิให้มีมลทินต่างพร้อยในวิชาชีพ เนื่องจากทนายความก็คือปุถุชนธรรมดา ๆ คนหนึ่ง ย่อมมีกิเลสประพฤติดีประพฤติชั่วได้ ยิ่งประกอบอาชีพเป็นอิสระ ถ้าหากไม่มีกรอบหรือวินัยคอยควบคุมแล้ว ลูกความหรือบุคคลอื่น ๆ อาจได้รับความเสียหายได้โดยง่าย เข้าลักษณะคำกล่าวที่ว่า “คนมีความรู้หากนำความรู้นั้นไปใช้ในทางผิด ย่อมเป็นอันตรายต่อสังคม” แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็ได้ละเลยในเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 51 ว่า “ทนายความต้องประพฤติตนตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ การกำหนดมรรยาทนายความให้สภาทนายความตราเป็นข้อบังคับ

ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับที่สภาทนายความตราขึ้นตามวรรคหนึ่งให้ถือว่าทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาทนายความ”

โทษผิดมรรยาทนายความ มาตรา 52 กำหนดไว้ 3 สถาน คือ

- 1) ภาคทัณฑ์
- 2) ห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกิน 3 ปี หรือ
- 3) ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

โทษที่กล่าวมานี้มิได้หมายความว่า จะต้องลงโทษเช่นนี้เสมอไป ถ้าเป็นกรณีประพฤติผิดมรรยาทนายความเล็กน้อยและเป็นความผิดครั้งแรก ถ้าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามมาตรา 66 มาตรา 67 หรือมาตรา 68 แล้วแต่กรณีเห็นว่ามีเหตุอันควรงดโทษ จะงดโทษให้โดยว่ากล่าวตักเตือน หรือให้ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือไว้ก่อนก็ได้ (ดูมาตรา 52 วรรคท้าย)

ก) ข้อกำหนดว่าด้วยมรรยาทนายความ

พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 53 บัญญัติให้ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความนี้ ต้องประกอบด้วยข้อกำหนดดังต่อไปนี้

- 1) มรรยาทของทนายความต่อศาลและในศาล
- 2) มรรยาทของทนายความต่อตัวความ
- 3) มรรยาทของทนายความต่อทนายความด้วยกัน
- 4) มรรยาทของทนายความต่อประชาชนผู้มีอรรถคดี

- 5) มรณาทเกี่ยวกับความประพฤตินของทนายความ
- 6) การแต่งกายของทนายความ และ
- 7) การปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการมรณาททนายความคณะกรรมการหรือสภานายกพิเศษ แล้วแต่กรณี

ข) การออกข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความ

เนื่องจากมาตรา 51 กำหนดให้สภานายความตราข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความ ดังนั้นสภานายความต้องไปดำเนินการให้มีคณะกรรมการมรณาททนายความเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้ (ดูมาตรา 54) แต่อย่างไรก็ตามการออกข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความนี้มิได้หมายความว่า ไม่มีกำหนดเวลาก็ดำเนินการได้ มาตรา 86 แห่งบทเฉพาะกาลข้อบังคับให้คณะกรรมการออกข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับคือนับแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เป็นต้นไป แสดงว่าภายในไม่เกินวันที่ 19 ธันวาคม 2529 สภานายความจะต้องมีข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความออกใช้ แต่อย่างไรก็ตามในช่วงระหว่างที่ดำเนินการหรือยังไม่ได้ออกข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความนี้ มาตรา 86 วรรคสอง แห่งบทเฉพาะกาลก็ให้ทางออกไว้ กล่าวคือ ในระหว่างนี้ให้ถือว่าบทบัญญัติมาตรา 12(1),(2),(3) และ (4) แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 และข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภาว่าด้วยมรณาททนายความและการแต่งกายของทนายความซึ่งใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัติทนายความฉบับนี้ใช้บังคับเป็นเสมือนข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความตามพระราชบัญญัติใหม่นี้ จนกว่าจะมีข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความ กล่าวหนึ่งว่าให้ใช้ข้อบังคับว่าด้วยมรณาททนายความของกฎหมายเก่าไปพลาง ๆ ก่อน จนกว่าจะมีข้อบังคับใหม่ออกใช้ (สภานายความประกาศใช้ข้อบังคับใหม่แล้วเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2529)

อนึ่ง ตามกฎหมายเก่าคือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 บัญญัติให้ทนายความต้องปฏิบัติตามมรณาททนายความที่เนติบัณฑิตยสภากำหนด และการกำหนดมรณาททนายความนั้นให้เนติบัณฑิตยสภาตราเป็นข้อบังคับและประกาศในราชกิจจานุเบกษา ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนข้อบังคับที่เนติบัณฑิตยสภาตราขึ้น ทนายความผู้นั้นประพฤตินผิดมรณาททนายความ ตั้งแต่ขณะนั้นจนขณะนั้นเนติบัณฑิตยสภายังมิได้ตราข้อบังคับมรณาททนายความขึ้น จึงต้องอาศัยมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ซึ่งบัญญัติว่า “ในระหว่างที่เนติบัณฑิตยสภายังมิได้ตราข้อบังคับขึ้นตามมาตรา 17 ให้ถือว่าความในมาตรา 12(1) (2) (3) และ (4) แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 และข้อบังคับของเนติ-

บัณฑิตยสภาว่าด้วยมรรยาทนายความและการแต่งกายทนายความที่ใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นเสมือนข้อบังคับที่เนติบัณฑิตยสภาได้ตราขึ้นตามมาตรา 17” ซึ่งมาตรา 86 บทเฉพาะกาล พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 ให้ใช้ไปพลางก่อน จนกว่าจะมีข้อบังคับที่ออกโดยสภาทนายความ

สรุปเป็นอันว่าข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความที่จะใช้ชั่วคราวไปพลางก่อนมีอยู่ 2 อย่างด้วยกัน คือ

1) มรรยาทตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 มาตรา 12

2) ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความฉบับซึ่งเนติบัณฑิตยสภาได้เคยตราไว้เมื่อปี พ.ศ. 2482

เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างกว้างขวาง ใคร่เสนอแนะให้ทำความเข้าใจข้อบังคับฯ ซึ่งใช้มาแต่เดิมเพื่อไว้เปรียบเทียบข้อบังคับฯ ใหม่ ดังนี้

1. มรรยาททนายความตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 มาตรา 12 มี 4 ข้อคือ

(1) เมื่อทนายความคนใดมีผิดฐานฉ้อ ทุจริตสินลูกความ หรือประพฤติผิดข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ หรือเอาเท็จมาหา มาแก้ลวงศาล เพื่อให้ศาลออกคำสั่ง คำบังคับ ซึ่งทนายความนั้นรู้อยู่แก่ใจว่าเป็นคำสั่งผิด

การฉ้อ หรือทุจริตสินลูกความเป็นภาษาโบราณ พุดง่าย ๆ ก็คือโกงเงิน หรือทรัพย์สินของลูกความนั่นเอง ถือว่าเป็นการผิดมรรยาท

ส่วนการเอาคำเท็จมาหา มาแก้ลวงศาลเพื่อให้ออกคำสั่งคำบังคับซึ่งทนายความนั้นรู้อยู่แก่ใจว่าเป็นคำสั่งผิดนั้น กล่าวสั้นหนึ่งว่า เอาความไม่จริงมาหลอกศาลเพื่อให้ศาลออกคำสั่ง คำบังคับโดยที่ทนายนั้นรู้อยู่แก่ใจว่าเป็นเรื่องไม่จริงเป็นเรื่องผิด ถือว่าผิดมรรยาท

(2) เมื่อทนายความคนใดปลุกความโดยยุยงส่งเสริมให้เขาฟ้องกันในกรณีอันหามูลมิได้ หรือเข้าเป็นทนายความว่าต่างแ่ต่างโดยวิธีสัญญาแบ่งเอาส่วนจากทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่ลูกความ

ข้อนี้เป็นเรื่องยุให้เขาเป็นความฟ้องร้องกัน พุดง่าย ๆ ว่าเรื่องที่เขาไม่ฟ้องกัน ก็อย่าไปยุให้เขาฟ้องกันหรือเรื่องไม่มีมูลไปยุให้ฟ้องกัน เพื่อตนจะได้ประโยชน์จากการเป็นทนายว่าต่างแ่ต่าง อย่างนี้ถือว่าผิดมรรยาท หรือคิดค่าจ้างว่าความจากลูกความเป็นส่วนจากทรัพย์สินที่ลูกความจะได้ เช่นตกลงกับลูกความว่า จะคิดค่าว่าความเป็นเปอร์เซ็นต์ของเงินที่ลูกความจะได้จากคดีนั้น ก็เป็นเรื่องผิดมรรยาทของทนายความ เพราะเท่ากับทนายความเข้าไปมีประโยชน์ได้เสียอยู่ในคดีนั้นด้วย หากตนว่าความให้ลูกความชนะได้เงินมากเท่าใด

ทนายความก็จะพลอยได้รับประโยชน์มากตามส่วนไปด้วย ซึ่งอาจจะเป็นเหตุจูงใจให้การดำเนินคดีเกิดความไม่เป็นธรรมหรือดำเนินไปในทางที่ไม่สมควรขึ้นได้ เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงอยู่ด้วย

(3) เมื่อทนายความคนใดสมรู้เป็นใจโดยทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อปลุกพยานเท็จหรือเสื่อมสอนพยานให้เบิกความเท็จ หรือโดยปกปิดซ่อนนำอำพรางคำพยานหลักฐานใด ๆ ซึ่งควรจะนำมายื่นต่อศาล หรือสัญญาจะให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน หรือสมรู้เป็นใจในการให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน

ข้อนี้หมายความว่า เป็นทนายต้องรักษาความยุติธรรม ไม่ใช่สอนลูกความให้เบิกความเท็จ ตัวอย่างเช่น เสื่อมสอนจำเลยซึ่งรับสารภาพแล้วให้กลับคำอย่างนี้ถือว่าผิดมรรยาท หรือว่าไปปกปิด ซ่อนนำ อำพรางคำพยานหลักฐานใด ๆ ซึ่งควรจะนำมายื่นต่อศาล เช่นนี้ทำไม่ได้ จะไปสัญญาให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน หรือสมรู้เป็นใจแก่เจ้าพนักงานก็ไม่ได้ดูจกันรวมความว่าทนายความต้องเป็นผู้มีเกียรติ ไปติดสินบนใครต่อใครไม่ได้

(4) เมื่อทนายความคนใดมีผิดโทษสถานอื่นอันเป็นความประพฤตินอกมรรยาทแห่งทนายความผู้มีอาชีพอยู่ในสัจธรรม

ข้อนี้เขียนเอาไว้เป็นวงกว้าง ๆ ซึ่งหมายความว่า เรื่องอะไรที่ไม่สุจริตแล้ว หากไปประพฤติเข้าเป็นผิดมรรยาททนายความทั้งสิ้น เท่ากับเป็นการบังคับให้ทนายความต้องตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้ง 3 ข้อ

ถ้าทนายความผู้ใดได้กระทำการดังกล่าวมาในข้อใดข้อหนึ่งทีกล่าวมาข้างต้นตาม มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 บัญญัติให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจออกคำสั่งภาคทัณฑ์หรือห้ามมิให้ทนายความผู้นั้นทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกินกว่าสามปี หรือให้ลบชื่อทนายความผู้นั้นออกจากทะเบียนได้ แต่กฎหมายปัจจุบันให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการมรรยาททนายความ (มาตรา 66), สภาทนายความ (มาตรา 67) ส่วนโทษกฎหมายใหม่เหมือนกฎหมายเก่า (มาตรา 52)

2. ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2482 เป็นข้อบังคับมรรยาททนายความที่เนติบัณฑิตยสภาได้ตราไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2482 เนื่องจากขณะนั้น การตราข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทของทนายความฉบับใหม่ที่เนติบัณฑิตยสภาจะต้องตราขึ้นตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ยังไม่เสร็จ จึงยังคงใช้ข้อบังคับฉบับเดิม ที่เนติบัณฑิตยสภาได้ตราไว้เมื่อ พ.ศ. 2482 ไปก่อน เพราะมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ได้บัญญัติให้ถือว่า ความในมาตรา 12 (1) (2) (3) และ (4) แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 และข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภาว่าด้วยมรรยาททนายความ และ

การแต่งกายทนายความที่ใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ใช้บังคับ เป็นเสมือนข้อบังคับที่เนติบัณฑิตยสภาได้ตราขึ้นตามมาตรา 17

ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2482 ซึ่งเนติบัณฑิตยสภาได้ตราขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 มาตรา 19 มีรวมอยู่ด้วยกัน 15 ข้อ ซึ่งถ้าทนายความผู้ใดประพฤติผิดข้อบังคับข้อใดข้อหนึ่งให้ถือว่าเป็นการประพฤติ นอกมรรยาททนายความนั้น ซึ่งบทเฉพาะกาลของกฎหมายปัจจุบันให้ใช้ไปพลางก่อน มี อยู่ดังต่อไปนี้

2.1) การแต่งกาย

การแต่งกายของทนายความที่ได้ตราไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2482 นั้น ได้มีการแก้ไข โดยข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2486 และต่อมาได้แก้ไขเพิ่มเติม อีกครั้งหนึ่งโดยข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2504 มีข้อความดังนี้

“ข้อ 1 ในเวลาว่าความหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นในศาลยุติธรรม ทนายความจะต้องแต่งกาย สุภาพเรียบร้อยตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

(1) ทนายความที่เป็นชาย แต่งตามแบบสากลนิยม เป็นชุดสีขาว กรมท่า ดำ หรือสี อื่นซึ่งเป็นสีเข้มและไม่ฉูดฉาด เชิ้ตขาว ผ้าผูกคอสีดำแบบเงื่อนกลาสี รองเท้าหุ้มส้น สีขาว น้ำตาล หรือดำ เข้าชุดกันกับเครื่องแต่งกาย ถุงเท้าสีคล้ายคลึงกับรองเท้า

(2) ทนายความที่เป็นหญิง แต่งตามแบบสากลนิยม กระโปรงสีขาว กรมท่าดำ หรือสีอื่นซึ่งเป็นสีเข้มและไม่ฉูดฉาด เสื้อสีขาว หรือสีตามกระโปรง รองเท้าหุ้มส้น สีขาว น้ำตาล หรือดำเข้าชุดกันกับเครื่องแต่งกาย

(3) ทนายความที่มีสิทธิและเครื่องแบบราชการ จะแต่งเครื่องแบบราชการก็ได้

(4) ในขณะว่าความ ทนายความที่มีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตต้องสวมเสื้อครุย เนติบัณฑิตด้วย”

2.2) มรรยาทเกี่ยวกับตัวทนาย (มีอยู่ 5 ข้อ)

ข้อ 2 (ก) จงใจขาดนัดหรือทอดทิ้งคดี

ทนายความถึง เมื่อทนายความผู้ได้รับว่าความไว้แล้ว ได้ขออนัดโดยจงใจหรือไม่เอา ใจใส่ทอดทิ้งคดีของเขาถือว่าเป็นการผิดมรรยาททนายความ

(ข) จงใจละเว้นหน้าที่ที่ควรกระทำอันเกี่ยวกับการดำเนินคดีแห่งลูกความของตนหรือ ปิดบังข้อความที่ควรต้องแจ้งให้ลูกความทราบอันกระทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ

ข้อนี้มีตัวอย่างซึ่งลูกความฟ้องร้องมาว่า ทนายรับจ้างฟ้องเรียกเงิน 2 แสนแล้วทนาย ไปยอความกับลูกความอีกฝ่ายหนึ่ง 2 หมื่นบาท โดยไม่ปรึกษาหารือเขาก่อน อย่างนี้ก็ ถือว่าละเว้นหน้าที่ ๆ ควรจะกระทำ จริงอยู่เราอาจจะทำโดยสุจริต แต่อย่างไรก็ต้องปรึกษา

บอกลูกความเสียก่อน เขาตั้งใจจะได้เงิน 2 แสน ไปยอมความเอา 2 หมื่น ตัวความยอมเสียใจ
ดีไม่ต่ออาจจะมอธว่ามีอะไรติดต่อกับฝ่ายตรงกันข้ามก็เป็นได้ จึงเกิดการฟ้องร้องเป็นคดี
เกี่ยวกับมรรยาททนายความขึ้นมา บางรายเป็นเรื่องพูดกันไม่รู้เรื่อง ลูกความเป็นคนแก่
หูไม่ค่อยได้ยิน เวลามาหาทนายก็บอกว่า ยายยอมเขา 2 หมื่นนะ แต่พอยอมความเสร็จบอกว่า
ยายตกลง 2 แสนนี้ เรื่องอย่างนี้ก็เคยมี สืบกันไปสืบกันมากก็ได้ความว่า ยายหลง สติเลอะ
เลื่อนไปเอง ดังนี้ต้องยกเรื่องราวไป เป็นต้น

ข้อ 3 เปิดเผยความลับของลูกความที่รับรู้ในหน้าที่ของทนายความเว้นไว้แต่จะได้รับ
อนุญาตจากลูกความนั้นหรือโดยอำนาจศาล

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 92 (2) เอกสารหรือข้อความลับ
ใด ๆ ซึ่งทนายความได้รับมอบหมายหรือบอกเล่าจากลูกความในฐานะที่ตนเป็นทนายความ
ทนายความจะปฏิเสธไม่ยอมเปิดเผยหรือนำพยานหลักฐานนั้น ๆ มาแสดงไว้ เว้นแต่จะ
ได้รับอนุญาตจากผู้ที่เกี่ยวข้องให้เปิดเผยได้ ถ้าทนายความคนใดเปิดเผยความลับของลูกความ
ตามที่ทนายความผู้นั้นได้รู้มาในหน้าที่ของทนายความโดยไม่ได้รับอนุญาตจากลูกความของ
ตนหรือโดยอำนาจของศาลแล้ว ถือว่าเป็นการผิดมรรยาททนายความ

ข้อนี้เข้าใจง่ายอยู่แล้ว

ข้อ 4 ใช้อุบายข้อใดข้อหนึ่งดังกล่าวต่อไปนี้ เพื่อจะจูงใจให้ผู้ใดมอบคดีให้ว่า

(ก) หลอกลวงให้เขาหลงว่า คดีนั้นจะชนะเมื่อตนรู้สึกแน่ใจว่าจะแพ้หรือ

(ข) อวดอ้างว่าตนมีความรู้ยิ่งกว่าทนายความอื่น หรือ

(ค) อวดอ้างว่า เกี่ยวเป็นสมัคพรรดพวกรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใดอันกระทำให้เขาหลงว่า
ตนสามารถอาจจะทำให้เขาได้รับผลพิเศษนอกจากทางว่าความ หรือหลอกลวงว่าจะชักจูงใจ
ให้ผู้นั้นช่วยเหลือคดีในทางใด ๆ หรือแอบอ้างขู่ว่าจะไม่ให้ตนว่าคดีแล้ว จะหาหนทางให้
ผู้นั้นกระทำให้คดีของเขาเป็นแพ้

ข้อนี้เป็นมรรยาทอันสำคัญยิ่งของทนายความ คือทนายนั้นต้องบำเพ็ญตนเหมือนนักบวช
ที่ดี ที่ว่าเป็นนักบวชที่ดีมิได้หมายความว่าให้อยู่ในศีลโดยเคร่งครัดหรือมังสวิรัตตลอดชีวิต
หรืออยู่เป็นโสดตลอดชีวิต มิใช่เช่นนั้น ที่ว่านักบวชที่ดีนั้นคือ บำเพ็ญตนไม่อวดอ้างคุยโม้
จะอวดอ้างสรรพคุณ หรือคุณภาพตัวเองไม่ได้ ถือเป็นมรรยาทที่ไม่ดี เหมือนอย่างพระจะไป
อวดอ้างมีฤทธิ์เยอะปั้นปูน ปลูกเสกทองเหลืองให้มือกินนินหาร ทำน้ำมนต์ เป็นตุ่มค้างปี จน
ดอกไม้ใบไม้เน่า รดแล้วชักลากขึ้น คันไปทั้งตัวแล้วอวดอ้างว่าน้ำมนต์ขลัง ของขึ้น ไขหวาย
เจิมป้ายกัตตาการ ยาขอบนวด สะเดาะเคราะห์ระหัดสะเดาะห้โศกได้ ทนายความก็เหมือนกัน
จะไปไม่ให้อวดว่า สนธิชิดชมกับผู้พิพากษาชู้กันเป็นพิเศษ ถ้าให้ตนทำคดีมีหวังชนะแน่ ๆ

ถึงสนิทธขนาดไหนก็พูดไม่ได้ พูดไปเขาว่าแอบอ้าง หรือไปขู่ว่าจะไม่ให้ทำคดีนี้จะใช้สิทธิพลบิบให้แพ้คดี ดังนั้น ถือว่าผิดมรรยาททนายความด้วยกัน

ข้อ 5 ได้รับปรึกษาหารือหรือได้รู้เรื่องกรณีแห่งคดีโดยหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายหนึ่ง แล้วภายหลังไปรับเป็นทนายความหรือใช้ความรู้ที่ได้มานั้นช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นปรปักษ์อยู่ในกรณีเดียวกัน

ข้อนี้พูดง่าย ๆ ว่าเหยียบเรือสองแคม หรือเล่น 2 ต่อ คือรับเป็นทนายฝ่ายหนึ่ง รู้ต้นลึกหนาบางของตัวความหมดแล้ว เสร็จแล้วกลับไปรับเป็นทนายให้อีกฝ่าย อย่างนี้เรียกว่าผิดมรรยาทเหมือนกัน ดังนั้น เมื่อรู้เรื่องของฝ่ายใดแล้ว จะไปรับเป็นทนายให้อีกฝ่ายที่เป็นปรปักษ์ไม่ได้ โปรดสังเกตด้วยการจะผิดตามข้อนี้ต้องเป็นกรณีต้องรู้มาโดยหน้าที่ ถ้ารู้มาโดยไม่ใช้หน้าที่ไม่เข้าข้อนี้ เช่น ขับรถยนต์ไปธุระเผอิญไปเห็นรถยนต์ของคู่กรณีชนกัน เห็นเหตุการณ์ต่อหน้าว่าฝ่ายใดผิด ฝ่ายใดถูกหรือไปเห็นข่าวทีวีกันต่อหน้าต่อตาขณะรอรถประจำทาง อย่างนี้ถือว่ารู้เหมือนกัน แต่ไม่ใช่รู้โดยหน้าที่ อย่างนี้ฝ่ายใดมาจ้างในว่าต่างแกต่าง ไม่ใช่เรื่องรู้มาโดยหน้าที่ รับเป็นทนายได้ไม่ผิดมรรยาท ถ้ากรณีเป็นเรื่องตรง ๆ อย่างนี้ไม่มีปัญหา ที่เป็นปัญหาให้มาคิดก็คือ รู้แค่นั้น จึงจะถือว่า “รู้โดยหน้าที่” ตามความหมายของกฎหมาย สมมติมีคนมาปรึกษาคดี นำพยานหลักฐานต่าง ๆ มาให้ดูด้วย เราตรวจดูแล้วเห็นและเข้าใจเอกสารแล้ว เรียกค่าจ้างว่าความจำนวนหนึ่งแสนบาท ฝ่ายที่มาปรึกษาเห็นว่าเรียกค่าทนายสูงเกินไป ไม่ตกลงจ้างให้ว่าคดี ภายหลังเราจะไปรับเป็นทนายแก่ต่างให้อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมาจ้างเราเป็นทนายแก่คดีให้ ดังนั้น จะถือว่าเรารู้โดยหน้าที่ตามความหมายของกฎหมายหรือยัง และจะถือเป็นการผิดมรรยาททนายความหรือยัง

ปัญหาดังกล่าว เคยปรากฏในวินิจฉัยของศาลฎีกาถือเป็นความผิดมรรยาททนายความตาม พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2477 มาตรา 12 ข้อ 4 แล้ว เพราะเป็นเรื่องนอกมรรยาทแห่งทนายความผู้มีอาชีพอยู่ในสัจธรรมสุจริต (ดู พ.ร.บ. ที่ 680/2489) ดังนั้น ถ้ารักจะเป็นทนายต้องมีไหวพริบ ล้ำพรีวิชาการดีอย่างเดี๋ยวไม่เพียงพอ ต้องมีไหวพริบ รู้จักระมัดระวังด้วยความรู้ดีแต่ซื่อมือก็ใช้ไม่ได้ อาจจะถูกหลอกตกหลุมพรางก็ได้ เช่น นายคนนี้ไม่ต้องการให้เรารับเป็นทนายให้ฝ่ายตรงกันข้ามกับเขา ก็แกล้งทำอุบายทำที่มาปรึกษา เอาพยานหลักฐานเอกสารต่าง ๆ มาให้ดู จนเรารู้เรื่องแล้วก็ไม่จ้างเราเป็นทนาย อ้างค่าจ้างแพงบ้าง อ้างโน่นอ้างนี่ หาเหตุไม่จ้างให้เป็นทนาย แต่ไปจ้างคนอื่น ถ้าเราหลงไปรับเป็นทนายฝ่ายตรงกันข้ามกับเขา อาจจะถูกกล่าวหาว่าผิดมรรยาททนายความ เสียเวลาแก้ปัญหาของตนเอง ดังนั้น เป็นต้น

ข้อ ๘ ได้รับเป็นทนายความแล้ว ภายหลังใช้อุบายด้วยประการใด ๆ โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร เพื่อจะให้ตนได้รับประโยชน์นอกเหนือจากที่ลูกความได้สัญญาตกลงปลงใจให้ ข้อนี้กล่าวสั้นหนึ่งว่าริตเงินลูกความนั่นเอง เช่น ตกลงค่าทนายไว้ 10,000 บาท สืบพยานไปได้ 1 ปาก ขอเพิ่มค่าทนายเป็น 20,000 บาท ถ้าไม่ให้ก็จะชักพยานให้เสียหาย แก่คดี หรือว่าความให้ลูกความติดตะรางไปเลย ลูกความเกิดกลัวจำใจต้องจ่ายให้ เทียบไป คล้ายนักศึกษาไปตัดผม หรือตัดผมได้ครึ่งศีรษะ ช่างตัดผมหรือช่างเสริมสวยหยุดทำแล้ว ขอเพิ่มค่าจ้าง เช่น อ้างว่าเป็นประเพณีตรุษจีน ต้องเพิ่มค่าแรง ถ้าไม่ได้ตามที่เรียกร้อง จะไม่ทำต่อ แล้วขอเงินก่อนทำต่ออย่างนี้ นักศึกษาอาจอยู่ในภาวะจำยอม หลังจากตัดผมหรือ ทำผมเสร็จแล้วคงจะต่อย ะ หรือตบเป็นค่าทิปหรือแถม ให้ด้วยความสะใจ ลูกความก็ เช่นกัน เสร็จคดีแล้วอาจจะแถมลูกปืนให้ทนาย แล้วตนเองตกเป็นจำเลยคดีต่อไป ดังนี้ หากทนายท่านใดไปประพฤติปฏิบัติเข้า นอกจากจะผิดมรรยาททนายความแล้ว ยังจะจับตัว ด้วย โปรตระวัง

2.3) มรรยาทเกี่ยวกับศาล (มี 3 ข้อ)

ข้อ 7 ไม่รับหน้าที่ในเมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายแก่ต่างจำเลยในคดีอาญา เว้นแต่จะมีข้อแก้ตัวโดยสมควร

เหตุที่มีข้อบังคับในข้อนี้ก็เนื่องมาจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 คดีอุกฉกรรจ์มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป และในคดีที่ได้ก็ตามมาตรา 56, 57 และ 58 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา (ปัจจุบันได้แก่มาตรา 73, 74 และ 75 แห่งประมวลกฎหมายอาญา) เป็นจำเลยก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการ ก็ให้ศาลตั้งทนายให้ การที่ศาลตั้งทนายในกรณีเช่นนี้ เป็นการขอแรงให้เป็นทนายแก่ต่างให้จำเลย ถ้าไม่รับหน้าที่ในการว่าต่างแก้ต่างให้แก่จำเลยโดยไม่มีเหตุผลสมควร ถือว่าเป็นการผิดมรรยาท และถ้ามีเหตุอย่างใดที่ไม่อาจเข้ารับหน้าที่ได้ เช่น ป่วย จนไม่สามารถทำหน้าที่ว่าต่างแก้ต่างได้เป็นเวลานาน ๆ อันจะทำให้เสียหายแก่คดีที่ศาลขอแรง ให้แก้ต่างไว้ก็จะต้องแจ้งให้ศาลทราบ เพื่อศาลจะได้ขอแรงทนายความคนอื่นต่อไปได้

ข้อนี้มักจะเกิดขึ้นกับทนายใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ในคดี โดยปกติเมื่อขออนุญาต และได้รับอนุญาตเป็นทนายแล้ว ทางศาลอาญาหรือศาลจังหวัดก็ดี ก็จะมีชื่อขึ้นทะเบียน เรียงเป็นลำดับไว้ เมื่อมีคดีอุกฉกรรจ์ที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ศาลก็จะมีหนังสือขอ แรงให้บุคคลนั้นเป็นทนายจำเลย เราจะถือว่ายังว่าความไม่เป็นแล้วไม่ไปศาลตามนัด หาย หน้าไปโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้ศาลทราบ หายไปเฉย ๆ อย่างนี้ทำไม่ได้ ถือว่าผิดมรรยาท ทนายความ อย่าไปคิดว่าทนายความเป็นอาชีพอิสระใครมายุ่งด้วยไม่ได้ ถัดอย่างนี้ไม่ได้

เมื่อมีกฎระเบียบก็ต้องปฏิบัติตาม ดังตัวอย่างข้างต้น ถ้าไม่ไปศาลในคดีขอแรงต้องชี้แจง เหตุผลต่อศาล เช่นใบอนุญาตขาดต่ออายุ หรืออ้างว่าความไม่คล่อง ก้ำกึ่งฝึกงานอยู่ ขึ้น ไปได้ว่าความไม่ไหวเลย จะเกิดความเสียหายแก่จำเลย ถ้าจำเลยบริสุทธิ์จะกลายเป็นติดคุกตาราง เป็นบาปกรรม ดังนี้ เนื่องจากการเป็นทนายความสมัยก่อน พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 ออกใช้บังคับ กฎหมายเก่าไม่บังคับให้ต้องผ่านการฝึกอบรมเหมือนกฎหมายปัจจุบัน ดังนั้น ว่าความไม่ได้อย่างไรต้องทำหนังสือชี้แจงเหตุผลต่อศาล หากไม่ชี้แจง หากศาลแจ้งมายัง สภาทนายความก็ต้องถูกสอบสวน แต่ปัจจุบันกฎหมายบังคับให้ทนายผ่านการฝึกอบรม ก่อนอนุญาตให้เป็นทนาย ปัญหานี้คงจะหมดไป

ข้อ 8 ไม่เคารพยำเกรงอำนาจศาล ดูหมิ่นศาล หรือผู้พิพากษาในศาลหรือนอกศาล อันเป็นการกระทำที่เสื่อมเสียอำนาจศาล หรือผู้พิพากษา

ข้อนี้โดยปกติทนายความก็ให้ความเคารพศาล เคารพผู้พิพากษา อันที่จริงทนาย กับผู้พิพากษาบางท่านก็เป็นเพื่อนร่วมรุ่น เรียนกฎหมายมาจากมหาวิทยาลัยเดียวกัน อาจารย์ เดียวกัน เป็นเพื่อนกันเพื่อนเดียวกันมา สำเร็จการศึกษาแล้วแยกย้ายออกหางานทำ เป็น ทนายความ อัยการ ผู้พิพากษา อาจารย์สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัย นิตินิตตามหน่วยงาน ต่าง ๆ เป็นต้น ที่ทนายความเคารพศาลนั้นไม่ใช่เคารพอย่างเพื่อนฝูง จริงอยู่นอกเวลางาน ก็เป็นเพื่อนกัน แต่เวลาปฏิบัติหน้าที่ศาล เป็นการกระทำการในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ พูดง่าย ๆ ว่าอยู่บนเวทีก็ต้องแสดงตามบทบาทเหมือนละคร เล่นนอกบทก็ยุ่ง ดังนั้น จึงต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพ การกระทำใด ๆ จะพูดจาประหวั่นพรั่นใจ ต้องสุภาพ ไม่ใช่ พูดหรือกระทำอย่างเพี้ยน บางครั้งบางจะมีอารมณ์ก็ต้องมีความอดกลั้น ไม่แสดงอาการ ไม่เคารพยำเกรงศาล ดูหมิ่นศาล จริงอยู่ผู้พิพากษาก็คือ บุคคลคนธรรมดา ๆ นี้เอง ย่อม สั่งผิดสั่งถูกได้ มีอารมณ์ต่าง ๆ ได้ ทนายจะต้องไม่ตอบโต้ให้เกียรติท่าน ท่านตัดสิน ให้แพ้คดีก็ใช้วิธีอุทธรณ์ฎีกาตามลำดับ ไม่เทียบอุทธรณ์ฎีกากับก้าวร้าว เสียดสีศาลหรือดูหมิ่น ศาล หากทนายประพฤติตรงกันข้าม นอกจากเป็นการละเมิดอำนาจศาล ยังผิดมรรยาท ทนายความตามข้อนี้ด้วย กฎเกณฑ์ข้อนี้เท่ากับให้ทนายเยือกเย็นสุชุม เป็นทนายเลือดร้อนไม่ได้

ข้อ 9 กล่าวความหรือทำเอกสารเท็จ หรือใช้กลอุบายให้ศาลหรือเจ้าพนักงานบังคับคดี หลงโดยใช้เหตุ หรือกระทำการใด ๆ เพื่อทราบคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลที่ยังไม่เปิดเผย

ข้อนี้ห้ามมิให้ทนายความใช้อุบายเพื่อหลอกลวงศาลหรือเจ้าพนักงานบังคับคดีเพราะ ถือว่า ทนายความก็มีหน้าที่จะช่วยศาลรักษาไว้หรือผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม หากไปกระทำการ

ใด ๆ ที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นโดยจงใจจะหลอกลวงศาลหรือเจ้าพนักงานบังคับคดี ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (14) หมายความว่าเจ้าพนักงาน ศาลหรือพนักงานอื่นผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้ อยู่ในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการ ที่บัญญัติไว้ในภาค 4 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อคุ้มครองสิทธิของกลุ่มความ ในระหว่างการพิจารณาหรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ทนายความผู้นั้นก็ถือว่า กระทำผิดมรรยาท

อนึ่ง คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ยังไม่เปิดเผย เช่น ยังไม่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่าน ตามกฎหมายแล้ว ทนายความได้ไปแอบขอดูหรือขอให้เจ้าหน้าที่คัดมาให้ตนก่อน ดังนี้ ถือว่า เป็นการผิดมรรยาททนายความ

2.4) เบ็ดเตล็ด (มีอยู่ 6 ข้อ)

ข้อ 10 แยกหรือประมูลคดีที่มีทนายความว่าต่างแก่งต่างอยู่แล้วมาว่า หรือรับ หรือ สัญญาว่าจะรับว่าต่างแก่งต่างในคดีที่รู้ว่ามีทนายความอื่นว่าอยู่แล้ว เว้นแต่

(ก) ได้รับความยินยอมจากทนายความที่ความอยู่ในเรื่องนั้น หรือ

(ข) มีเหตุผลควรเชื่อว่าตัวความได้ถอนทนายความคนก่อนแล้ว หรือ

(ค) ทนายความผู้ที่ว่าความในเรื่องนั้นปฏิเสธ หรือแสดงความไม่สมัครที่จะว่าคดี

ต่อไป

ข้อนี้เป็นข้อบังคับที่มีให้ทนายความแย่งความกันทำ แต่ไม่ห้ามที่จะทำร่วมกันในคดี เดียวกันได้

ข้อนี้เข้าใจง่ายอยู่แล้ว

ข้อ 11 แอบอิงอาศัยอำนาจศาลขึ้นบังหน้า หมิ่นประมาทผู้อื่นด้วยความนอกเรื่อง นอกประเด็นอันไม่เป็นสาระแก่คดีที่ตนว่าต่างแก่งต่างนั้นเลย เว้นแต่จะแสดงไว้ว่าถ้อยคำนั้น เกี่ยวกับความในประเด็นที่ต้องกล่าวอ้างถึงกระบวนการความ

ข้อนี้เป็นเรื่องการหมิ่นประมาทผู้อื่น ความจริงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 331 กลุ่มความหรือทนายความของกลุ่มความ ซึ่งแสดงความคิดเห็น หรือข้อความในกระบวนการ พิจารณาคดีในศาลเพื่อประโยชน์แก่คดีของตน ไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาทอยู่แล้ว เพราะถือ ว่าเป็นการกล่าวในคดีที่พิพาทกันในศาล แต่ถ้าถือโอกาสนำเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดีที่ ทนายความผู้นั้นได้ว่าต่างแก่งต่างมาใช้ ก็อาจเป็นผิดมรรยาททนายความข้อนี้ได้

ข้อ 12 ทำการค้าขายหรือรับจ้างด้วยกำลังแรงของตนโดยออกหน้าอันเป็นการเสื่อมเสียเกียรติคุณของทนายความ

ข้อบังคับข้อนี้ตราขึ้นเพื่อรักษาเกียรติของทนายความซึ่งถือว่าเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติ แต่มิได้หมายความว่า ทนายความทำการค้าอะไรก็ตามหรือออกแรงรับจ้างอะไรเป็นผิดมรรยาทหมด มิใช่เช่นนั้น ที่จะถือเป็นความผิดนั้นต้องเป็นการค้าหรือรับจ้างฯ ที่เสื่อมเสียเกียรติคุณของทนายความด้วย มีปัญหาว่าทำการค้าหรือรับจ้างด้วยกำลังแรงของตนอย่างไรจึงจะเป็นความผิดตามความหมายของข้อกำหนดนี้ เท่าที่ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ยังไม่เคยเห็นตัวอย่างคดี ผู้เขียนเข้าใจว่าถ้าไปค้าขายสิ่งที่ผิดกฎหมาย หรือรับจ้างขนสิ่งผิดกฎหมายเช่น ค้าขายสินค้านิยามิ ยาเสพติดต่าง ๆ อย่างนี้พอจะเห็นได้ชัดเพราะมันผิดกฎหมายย่อมทำให้เสื่อมเสียเกียรติคุณของทนายความอยู่ในตัว เป็นทนายความควรจะเป็นตัวอย่างที่ดีเพราะเป็นอาชีพหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม เสริมสร้างความถูกต้อง ความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง ถ้าทนายความมาทำเสียเองก็เสียชื่อ แต่บางอาชีพก็เฉียดฉิวน่าคิด ถ้าทนายความไปตั้งโรงอาบอบนวด หรือตั้งบ่อนการพนัน โรงเรียดหรือบ่อนการพนันก็มีหลายประเภท ถ้าเป็นโรงนวดประเภทบึงนวดยั้งเมื่อยหรือบ่อนเถื่อน หรือช่องโสเภณี อันนี้เห็นชัดว่า เสื่อมเสียเกียรติคุณแน่ แต่ถ้าประเภทนวดแผนโบราณ หรือบ่อนได้รับอนุญาตจากทางราชการ จะถือว่าเสื่อมเสียเกียรติคุณตามกฎหมายหรือไม่ก็น่าคิด เรื่องออกแรงรับจ้างก็เหมือนกัน อาชีพทนายความมีเวลาว่างตอนกลางวัน เพราะว่าความในศาลศาลเปิดทำการกลางวัน กลางคืนว่างรับจ้างเป็นพนักงานเสิร์ฟอาหารเครื่องดื่มตามโมเต็ล หรือห้องอาหารโรงแรม รับจ้างเล่นดนตรีหรือแสดงดนตรี แสดงละคร แสดงตลกเสริมรายได้ ซึ่งดูแล้วก็ล้วนอาชีพสุจริตไปทำเข้าจะเสื่อมเสียเกียรติคุณไหม ถ้าดูตามกฎหมายแล้วกฎหมายไม่กล่าวถึงความสุจริต แต่นั้นเรื่องเสื่อมเสียเกียรติคุณ กล่าวนัยหนึ่งว่า เสียศักดิ์ศรีอาชีพทนายความหรือไม่ หากเสียศักดิ์ศรีทนาย หากไปประกอบกรเข้าก็อาจจะต้องด้วยกฎหมายเกณฑ์นี้ได้ ถ้าว่าเสื่อมเสียเกียรติคุณนี้ก็กว้างมาก ผู้เขียนเห็นว่าจะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป

ข้อ 13 ประกาศโฆษณา หรือยอมให้ผู้อื่นประกาศโฆษณาด้วยประการใด ๆ โดยรู้ซึ่ง ชื่อ คุณวุฒิ หรือตำแหน่งแห่งที่อยู่ หรือสำนักงานอันเป็นไปในทางอื้อฉาวเป็นเชิงชักชวนให้ผู้มีอรรถคดีมาหาเพื่อเป็นทนายว่าความ

ข้อนี้หมายความว่า จะไปประกาศโฆษณาตนเอง หรือสำนักงานทนายความไม่ได้ เช่น เขาเวลาสถานีโทรทัศน์โฆษณาหรือจ้างตลกมาออกรายการแล้วแทรกโฆษณาเป็นผู้อุปถัมภ์รายการ ดังนี้ไม่ได้ ไม่เหมือนโฆษณาสินค้า เพราะเขาถือมาอาชีพทนายความ

มีเกียรติต้องอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ไปประกาศชื่อเสียงความเชี่ยวชาญในคดีต่าง ๆ ไม่ได้ ถ้า ลูกความเดือดร้อนต้องมาร้องขอความช่วยเหลือเอง ข้อสังเกตประกาศโฆษณาไม่ว่าจะกระทำ โดยวิธีใดก็ตาม แม้เขียนบนกระจกหน้าสำนักงานทนายความของตน บนนามบัตรในลักษณะ ประกาศตัวเชี่ยวชาญในคดีประเภทนั้นประเภทนี้ก็ต้องด้วยความหมายนี้เหมือนกัน แต่การที่ ทนายความแสดงชื่อที่อยู่มีขนาดพอสมควรโดยสุภาพไม่เข้าข้อนี้

ข้อ 14 ประกาศโฆษณาโดยประการใด ๆ ซึ่งอัตราค่ารับว่าความหรือว่ามีเรียกร้อย ค่ารับว่าความเลย

ข้อนี้มุ่งหมายห้ามประกาศโฆษณาไม่ว่าโดยวิธีการใด ๆ ซึ่งอัตราค่ารับว่าความหรือว่า ไม่มีเรียกร้อยค่ารับว่าความเลยก็ตาม เช่น โฆษณาฟ้องคดีเซ็ครีบว่าความคดีไม่เกิน 2,000 บาท ให้ผ่อนได้สองเดือน คดีแพ่งไม่เอาค่าจ้างว่าความ ดังนี้ ทำไม่ได้ถือว่ามีผิดมรรยาททนายความ แต่ก็มีข้อยกเว้นกรณีการช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนทางกฎหมาย (legal aid) ถ้าสำนักงานใด ขึ้นป้ายรับช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ให้ได้รับความยุติธรรมตามกฎหมายโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ใด ๆ ทั้งสิ้น ดังนี้ทนายความสำนักงานนั้นจะผิดมรรยาททนายความหรือไม่ เพราะมีหน่วยงาน หรือสถาบันหลายแห่งมีการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (legal aid) ปัญหาที่ถกเถียงตาม ตัวหนังสือแล้วก็มีผิดหมดเพราะเท่ากับประกาศไม่เรียกร้อยค่าว่าความ แต่ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ.2528 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนไว้ในหมวด 9 เวลานั้นบทเฉพาะกาลยังให้ใช้กฎเกณฑ์ของเดิมไปก่อน ผู้เขียนคิดว่าในอนาคต ข้อนี้คงจะมีการแก้ไขไม่เป็นโทษเป็นภัยต่อทนายความผู้ประสงค์จะผดุงความยุติธรรมให้เกิด แม้แต่ในหมู่ผู้ยากไร้ แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนคิดว่ากรรณการร้องเรียนว่าทนายผิดมรรยาทฐานไม่ เรียกร้อยค่าว่าความคงไม่มี ถ้าจะมีคงเป็นเรื่องเรียกมากหรือสูงเกินไปมากกว่า

ข้อ 15 ยินยอมตกลงหรือให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้หรือให้ค่านายหน้า หรือบำเหน็จ รางวัลโดยประการใด ๆ ด้วยทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใด ๆ แก่ผู้ต้องหาความหรือเนรคุณมาให้ หรือมีคนประจำสำนักงานที่เกี่ยวหาความมาให้โดยทนายผู้นั้นคิดค่าส่วนลดของบำเหน็จให้หรือให้ เงินเดือนหรือเงินจำนวนหนึ่งจำนวนใดหรือทรัพย์สินชนิดใด ๆ แก่ผู้ต้องหาความมาให้แม้บุคคล ผู้หาความมาให้โดยลักษณะดังกล่าวแล้วนั้น จะเป็นเสมียนหรือลูกจ้างประจำแห่งสำนักงาน นั้น ๆ ก็เข้าอยู่ในข้อห้ามนี้ด้วยกัน

ข้อนี้เป็นเรื่องยากในทางปฏิบัติ จะตกลงให้สิ่งใด ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดรายละเอียด ข้างต้นแก่ผู้หาความมาให้ แม้ผู้หาคดีมานั้นจะเป็นเสมียนหรือลูกจ้างในสำนักงานทนายความ นั้นก็ได้ สรุปว่าจะให้ค่านายหน้าให้เปอร์เซ็นต์แก่คนนำคดีมาให้เราไม่ได้เป็นผิดมรรยาท ปกติเป็นทนายความใหม่ชื่อเสียงยังไม่ปรากฏคือยังไม่ดัง จะมีคดีว่าก็คงต้องอาศัยเพื่อนฝูง

ญาติพี่น้องนำมาหรือแนะนำมา ครั้นจะตอบแทนแบ่งเงินค่าจ้างที่ได้มาให้เพื่อนบ้างหรือพาไปเลี้ยง สักมื้อสมนาคุณตามธรรมเนียมหรือนิสัยคนไทย กฎหมายก็ว่าทำไม่ได้ สรุปว่าทำตรง ๆ ไม่ได้ กฎหมายว่าผิดมรรยาททนายความ แต่โดยปฏิบัติในความเป็นจริงแล้ว เชื่อว่ามีโดยทางอ้อม ข้อนี้น่าจะเข้าใจมาจากธรรมเนียมอังกฤษ ผู้หลักผู้ใหญ่เคยเล่าให้ฟังว่า เมืองอังกฤษเมืองผู้ดีนั้น เลือครุยมีย่ามไว้ อังกฤษมี Solicitor พวกหนึ่งและ Baristor โซลิซิเตอร์ตกลงเรื่องเงินได้ ทำอย่างไรก็ได้ แต่บาริสเตอร์ทนายความพูดเรื่องเงินไม่ได้ พวกนี้ต้องรับจากพวกโซลิซิเตอร์ อีกต่อหนึ่ง ของเราก็เลยเอาแบบอย่างจรดกลงให้ท่านายหน้า ให้เปอร์เซ็นต์ความแก่ผู้หาหรือนำคดีมาให้ไม่ได้ เพราะถือว่าอาชีพทนายความนั้นมีเกียรติ เพราะมีเกียรติยศมากนี้เอง ทำให้ทำอย่างนั้นไม่ได้ จะไปโฆษณาประกาศตัวเองก็ไม่ได้ เป็นผิดต้องให้ลูกความมาหาเอง เมื่อตรวจรางวัลคนนำคดีมาให้ทำไม่ได้ อาชีพทนายความไม่มีเงินเดือนประจำ บ้านต้องเช่า ข้าวต้องซื้อ ลูกเมียต้องกินต้องใช้ แต่รายได้ขัดสนต้องอยู่อย่างมีเกียรติ หลาย ๆ ปี เข้าบางท่านแบกเกียรติหรือทนายความลำบากในสภาพมีเกียรติไม่ไหว เมื่อเกียรติยศบิบัติตัวแน่นขึ้น ก็จำต้องหลีกหนีไปประกอบอาชีพใหม่ ละทิ้งอาชีพทนายความให้เป็นอดีตไป จึงนับว่าคนที่ ประกอบอาชีพทนายความโดยไม่เคยฝ่าฝืนหลักเกณฑ์นี้สุ่ล่วงจนเป็นหลักเป็นฐานตลอดชีวิต เป็นผู้มีความอดทนเป็นเลิศน่าสรรเสริญแท้

อนึ่ง เป็ยที่นำขึ้นตีในช่วงที่ผู้เขียนแก้ไขเพิ่มเติมหนังสือเล่มนี้ สภานายความได้ออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 (ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2529) เพื่อใช้บังคับตาม พ.ร.บ.ทนายความปีจอฉบับ ซึ่งผู้เขียนได้แนบไว้ในภาคผนวกแล้ว บัณฑิตศึกษาโปรดศึกษามเปรียบเทียบข้อบังคับฉบับเดิมตามบทเฉพาะกาลกับฉบับปัจจุบันและได้อธิบายไว้ข้างต้น ข้อบังคับสภานายความว่าด้วยมรรยาททนายความปีจอฉบับ สาระสำคัญส่วนใหญ่นำตนเองเดียวกับของเดิม แต่ก็มีกรรยกแก้ไขและแก้ไขเพิ่มเติม ตัดตอนของเดิมไปบ้างตามความเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน อ่านแล้วเข้าใจไม่ยากทำนองของเดิม ผู้เขียนจึงขออนุญาตไม่อธิบายซ้ำซ้อนอีก

2.5) การพิจารณาคดีมรรยาททนายความตามกฎหมายเดิม

แม้จะใช้กฎหมายใหม่แล้วก็ตาม ยังมีคดีมรรยาททนายความค้างพิจารณาตามกฎหมายเก่าคาบเกี่ยวกันอยู่ ผู้เขียนเห็นสมควรนำวิธีดำเนินการตามกฎหมายเก่ามาสรุปพอให้เห็นเค้าโครงสังเขปเล็กน้อยก่อนที่จะศึกษาของใหม่

ตามกฎหมายเก่าเมื่อบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการประพฤติผิดมรรยาททนายความ บุคคลผู้เสียหายนั้นย่อมมีสิทธิที่จะกล่าวหา ร้องเรียนต่อเนติบัณฑิตยสภาได้

(ปัจจุบันร้องเรียนต่อสหภาพนายความ) นอกจากนี้ผู้กล่าวหาฟ้องร้องเรียนแล้ว เนติบัณฑิตยสภา (ปัจจุบันเปลี่ยนมาให้อำนาจสหภาพนายความ) ยังมีสิทธิยกเรื่องขึ้นมาสอบสวนดำเนินคดีกับ ทนายความผู้นั้นได้ ถ้าหากเนติบัณฑิตยสภาได้รับแจ้งจากศาลว่าทนายความผู้ใดประพฤติผิด มรรยาท ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้ที่จะเล่นงานเรื่องมรรยาททนายความมีได้ 2 ทาง คือ

1) บุคคลที่ได้รับความเสียหาย เช่น ลูกความซึ่งถูกทนายความหลอกลวง ได้ ร้องเรียนไปยังเนติบัณฑิตยสภา หรือ

2) ศาลไปประสบพบเข้า ตัวอย่างเช่นคดีศาลขอแรง ทนายไม่ไปศาล ไม่ยอมรับ เป็นทนายให้โดยไม่แจ้งเหตุผล อย่างนี้ถ้าศาลแจ้งไปยังเนติบัณฑิตยสภา ทนายผู้นั้นก็ถูก ดำเนินคดีมรรยาทฯ ได้ ดังนี้เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีมรรยาททนายความต้องดำเนินการภายใน 1 ปีนับ ตั้งแต่วันที่ผู้ได้รับความเสียหายรู้เรื่องการประพฤติผิดมรรยาททนายความ และ รู้ตัวผู้ ประพฤติผิด แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 ปี นับแต่วันประพฤติผิดมรรยาททนายความ ดังนั้น ถ้าไม่ดำเนินการภายใน 1 ปี หรือดำเนินการภายใน 1 ปี แต่พ้น 3 ปี นับแต่วันประพฤติ ผิดมรรยาทฯ ก็ฟ้องไม่ได้ต่อกัน

มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่งคือ การถอนเรื่องกล่าวหาที่ยื่นไว้ เช่น ทนายความ ไปตกลงกับลูกความของตนขอให้ถอนเรื่อง สมมติลูกความร้องเรียนว่าทนายความโกงเงิน ลูกความ เมื่อถูกร้องเรียนกล่าวหาทนายก็เอาเงินไปคืนลูกความแล้วขอให้ลูกความถอนเรื่อง แต่ถ้าปรากฏว่าการสอบสวนเสร็จแล้วได้ความว่า ทนายโกงเงินลูกความ สืบพยานจนเสร็จ แล้วแม้จะมีการคืนเงินกัน คดีก็ไม่ระงับ ยังต้องถูกลงโทษอีก

เมื่อเรื่องร้องเรียนมายังเนติบัณฑิตยสภา นายทะเบียนทนายความก็ต้องตรวจดูเรื่องก่อนว่า เข้ากรณีผิดมรรยาททนายความหรือไม่ เช่น ยื่นพ้นกำหนดเวลา 1 ปี หรือต้องห้ามตาม กฎหมายหรือไม่ ถ้าไม่ต้องด้วยกรณีผิดมรรยาททนายความ หรือต้องห้ามตามกฎหมาย ก็เสนอประธานศาลฎีกาซึ่งเป็นนายกเนติบัณฑิตยสภา ประธานศาลฎีกาก็สั่งระงับเรื่องไป ถ้านายทะเบียนทนายความเห็นว่า เรื่องที่ร้องเรียนมาต้องด้วยข้อหาตามข้อบังคับมรรยาท ทนายความ ก็เสนอเรื่องไปยังนายกเนติบัณฑิตยสภาฯ จะตั้งกรรมการ 3 คนขึ้นเป็นกรรมการ สอบสวน กรรมการ 3 คนนี้ต้องเป็นสามัญสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา สามัญสมาชิกนี้ ส่วนมากตั้งจากผู้พิพากษาบางครั้งก็ตั้งจากอัยการด้วย แต่ไม่มีใครปรากฏว่าตั้งทนายความ เป็นกรรมการพิจารณาทนายความ ซึ่งเหตุผลของการไม่ตั้งทนายความไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด ผู้เขียนเคยเรียนถามผู้พิพากษาอาวุโสบางท่านทราบแต่เพียงว่าประเพณีไม่เคยทำ ถ้าขึ้นทำก็ ปล่อยให้ประเพณี อันนี้นับว่าแปลกเพราะเท่าที่ปรากฏผู้พิพากษาหรืออัยการถูกกล่าวหา

ผู้พิพากษา อัยการ เป็นกรรมการสอบสวนกันเองได้ แต่ทนายความถูกกล่าวหา ทนายความ เป็นกรรมการสอบสวนกันเองเป็นความรู้สึกทำไม่ได้

ในด้านการสอบสวนก็เหมือนคดีที่ศาลดูกัน มีการเรียกผู้ถูกกล่าวหามาแก้คดีเหมือน จำเลย มีการสืบพยานกันทั้งสองฝ่าย เมื่อสืบพยานเสร็จแล้วก็ทำความเห็นทำนองเดียวกับ คำพิพากษาเสนอกลับมาก็เนติบัณฑิตยสภา นายทะเบียนทนายความก็ตรวจดูว่าความเห็น กรรมการสอบสวนเป็นอย่างไร ถ้ารายงานความเห็นว่ามีมูล นายทะเบียนเห็นว่าไม่มี มูลจริงก็เสนอนายกเนติบัณฑิตยสภา หากนายกเนติบัณฑิตยสภาเห็นด้วย ท่านก็ส่งระงับ เรื่อง ๆ ก็ยุติ ถ้ารายงานเสนอความเห็นมีมูล แต่นายทะเบียนไม่เห็นด้วย นายทะเบียนทาง เสนอความเห็นพร้อมเหตุผลต่อนายกเนติบัณฑิตยสภา ถ้านายกเนติบัณฑิตยสภาเห็นด้วย ท่านก็อาจส่งระงับเรื่องราว ถ้าท่านไม่เห็นด้วย ท่านก็ส่งเรื่องให้อธิบดีกรมอัยการฟ้อง อธิบดี กรมอัยการเมื่อรับเรื่องแล้วก็มุดพินิจฟ้องหรือไม่ก็ได้ ถ้าอธิบดีกรมอัยการเห็นว่าไม่ควรฟ้อง ก็แสดงเหตุผลที่ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าฟ้องไม่ได้ ไม่ควรฟ้อง เรื่องก็จบคำสั่งเป็นที่สุด ไม่มี กฎหมายให้อ่านาจหรือยื่นคำสั่งอธิบดีกรมอัยการ ประธานศาลฎีกาซึ่งเป็นนายกเนติบัณฑิตย- สภาหรือพ้นไม่ได้ดูกัน แสดงให้เห็นว่าการจะลงโทษต้องมีการกลั่นกรองหลายชั้นหลาย ขั้นตอน

ในกรณีอธิบดีกรมอัยการมีคำสั่งฟ้อง ก็ต้องทำเหมือนกับฟ้องมาเป็นคำกล่าวหา ฟ้องนี้ฟ้องต่อคณะกรรมการมรรยาททนายความ นายทะเบียนทนายความเป็นผู้รับฟ้อง เพราะ เหตุนายทะเบียนทนายความเป็นกรรมการมรรยาทฯ ด้วย นายทะเบียนดำเนินการจัดส่งสำเนา ฟ้องให้จำเลยให้การแก้คดีภายใน 8 วัน ทำนองคดีแพ่งดูกัน จำเลยให้การมาแล้วก็ดู ประเด็น กำหนดหน้าที่นำสืบก่อน ส่วนมากโจทก์ก็นำสืบก่อนคือ ฝ่ายอัยการนำสืบก่อน นำสืบเหมือนอย่างคดีในศาล ก็เนติบัณฑิตยสภามีบัลลังก์พิจารณาทำนองเดียวกับศาลดูกัน มีกรรมการ 3 คน เป็นองค์คณะ ต้องสวมเสื้อครุยเหมือนศาล มีข้อสังเกต ในชั้นพิจารณานี้ ยอมให้ทนายความเป็นกรรมการพิจารณาคดีมรรยาททนายความได้ ซึ่งต่างกับในชั้นสอบสวน ประเพณีไม่ตั้งทนายความเป็นกรรมการสอบสวน การพิจารณาเช่นเดียวกับคดีในศาล เมื่อ พิจารณาสืบพยานเสร็จก็ทำความเห็นแบบคำพิพากษากล่าวคือเรื่องนี้อธิบดีกรมอัยการฟ้องว่า อย่างนี้ ทนายความผู้ถูกกล่าวหาได้ต่อสู้ว่าอย่างไร ทางพิจารณาได้ความว่าอย่างไร เห็นว่า เป็นความผิดควรลงโทษอย่างไร โทษก็มี 3 อย่างคือ 1) ภาคทัณฑ์ 2) ห้ามทำการเป็น ทนายความมีกำหนดเวลาไม่เกิน 3 ปี 3) ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

ถ้าการพิจารณาเห็นว่าไม่เป็นความผิดมรรยาททนายความก็จะยกคำกล่าวหา ดังนี้

เมื่อพูดถึงโทษก็มีลักษณะเบาไปหนักเช่นเดียวกับโทษทางอาญามีหลายระดับ โทษความผิดมรรยาทนายความก็ทำนองเดียวกัน กล่าวคือ เบาสุดก็ภาคทัณฑ์ หมายความว่ายังให้โอกาสทำนอง “ทีหลังอย่าทำ” อันนี้ถึงแม้จะโทษเบาที่สุดก็เสียชื่อเสียง เสียความไว้วางใจของผู้จะใช้บริการในวิชาชีพเหมือนกัน เพราะมีการประกาศโฆษณาไปทั่วว่า ทนายความท่านนั้นท่านนี้ถูกภาคทัณฑ์ ส่วนการห้ามเป็นทนายก็มีกำหนดเวลาไม่เกิน 3 ปี ซึ่งก็ต้องเลิกอาชีพทนายความไปชั่วคราว พอคนซ้กลับก็ ก็กลับมาขออนุญาตเป็นทนายใหม่

ประเภทที่ 3 ร้ายแรงสุด คือ ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ เรียกก่าย ๆ ว่า คัดออกจากเผ่าพงศ์ตัดอาชีพกันเลยทีเดียว แต่ก็ไม่ได้ตัดอาชีพเด็ดขาด ยังให้โอกาสถูกลบชื่อ 5 ปี แล้วสมัครใหม่ได้ หากภายหลังกลับตัวกลับใจประพฤติดี

มีข้อสังเกตย่อยคำซึ่งนักศึกษาอย่านำไปปะปนกัน คือ คำว่า “ถอนชื่อ” หรือ “จำหน่ายชื่อ” ถอนชื่อหรือจำหน่ายชื่อ กลับคำว่า “ลบชื่อ” นั้นไม่เหมือนกัน ถอนชื่อจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความใช้ในกรณีทนายความผู้นั้นขาดคุณสมบัติไม่ใช่เรื่องผิดมรรยาททนายความ ขาดคุณสมบัติ เช่นคนจะเป็นทนายความได้ต้องมีสัญชาติไทย (มาตรา 35 (1) เกิดมีคนลาวคนญวนอพยพได้บัตรประจำตัวประชาชนปลอมถือสัญชาติไทยมาขอให้อนุญาตเป็นทนายความ เนติบัณฑิตยสภาหรือสภาทนายความอนุญาตไป ภายหลังปรากฏความจริงว่าไม่ใช่คนไทย ที่ได้รับใบอนุญาตเป็นเรื่องผิดหลง ดังนั้นจะถูกถอนชื่อ, จำหน่ายชื่อ ดังนั้นเป็นต้น

2.6) การพิจารณาคดีมรรยาททนายความตามกฎหมายใหม่

การพิจารณาคดีมรรยาททนายความตามกฎหมายใหม่ ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการมรรยาททนายความ (ดูมาตรา 66) ก่อนจะศึกษาเรื่องนี้ ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับคณะกรรมการมรรยาททนายความเสียก่อนว่าเป็นใคร มาจากไหน มาได้อย่างไร ทั้งนี้จะได้โยงไปยังวิธีดำเนินการต่อไป

ตามมาตรา 54 กำหนดให้คณะกรรมการมรรยาททนายความ จะต้องประกอบด้วยประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ และกรรมการมรรยาททนายความอื่นอีกไม่น้อยกว่า 7 คน ตามที่คณะกรรมการสภาทนายความกำหนด คณะกรรมการมรรยาททนายความนี้บทเฉพาะกาลมาตรา 87 ให้คณะกรรมการสภาทนายความเป็นผู้แต่งตั้งภายใน 90 วัน นับแต่วันที่มีข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามมาตรา 86 วรรคหนึ่ง.

2.6.1) คุณสมบัติของกรรมการมรรยาททนายความ

คณะกรรมการสภาทนายความเป็นผู้แต่งตั้งกรรมการมรรยาททนายความจากบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติต่อไปนี้

- 1) เป็นทนายความมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่า 10 ปี
 - 2) ไม่เคยถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรรยาททนายความ หรือถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ
- อนึ่ง การแต่งตั้งจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบของสภานายกพิเศษ (มาตรา 55)

2.6.2) อำนาจหน้าที่คณะกรรมการมรรยาททนายความ

ประธานคณะกรรมการมรรยาททนายความมีอำนาจหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดีมรรยาททนายความให้เป็นไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรมและมีหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้หรือในข้อบังคับ (ดูรายละเอียดในข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการสอบสวนคดีมรรยาททนายความ พ.ศ.2530 ในภาคผนวก)

เมื่อประธานกรรมการมรรยาททนายความไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ กฎหมายให้รองประธานกรรมการมรรยาททนายความปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมรรยาททนายความ ถ้าประธานฯ และรองประธานฯ ไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการมอบหมายเป็นหนังสือจากประธานกรรมการปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมรรยาททนายความ (มาตรา 57)

2.6.3) วาระการดำรงตำแหน่ง

กรรมการมรรยาททนายความมีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่ได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันมิได้

ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดวาระ ให้คณะกรรมการดำเนินการแต่งตั้งซ่อมเว้นแต่วาระการอยู่ในตำแหน่งของกรรมการมรรยาททนายความจะเหลือไม่ถึง 90 วัน คณะกรรมการจะไม่ดำเนินการแต่งตั้งซ่อมก็ได้ และกฎหมายให้นำบทบัญญัติมาตรา 55 และมาตรา 56 มาใช้บังคับแก่การแต่งตั้งซ่อมโดยอนุโลม

กรรมการมรรยาททนายความซึ่งได้รับแต่งตั้งซ่อมให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงวาระของผู้ที่ตนแทน

ในกรณีที่คณะกรรมการมรรยาททนายความพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะและยังไม่มี การแต่งตั้งคณะกรรมการมรรยาททนายความใหม่ ให้คณะกรรมการมรรยาททนายความนั้นปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนจนกว่าคณะกรรมการมรรยาททนายความคณะใหม่จะเข้ารับหน้าที่ การแต่งตั้งคณะกรรมการมรรยาททนายความใหม่ ต้องดำเนินการภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันที่ คณะกรรมการมรรยาททนายความคณะเก่าพ้นจากตำแหน่ง

2.6.4) การพ้นจากตำแหน่งกรรมการมรรยาททนายความ

กรรมการมรรยาททนายความพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- 1) ครบวาระ
- 2) ตาย
- 3) ลาออก

4) ขาดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 54 วรรคสอง (กล่าวคือเป็นทนายมาแล้วรวมกันน้อยกว่า 10 ปี หรือเคยถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรรยาททนายความหรือถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ) หรือ

- 5) ขาดจากการเป็นทนายความตามมาตรา 44 (ดูมาตรา 44 ประกอบ)

2.6.5) ฐานะของกรรมการมรรยาททนายความ

ในการปฏิบัติหน้าที่ มาตรา 61 ให้กรรมการมรรยาททนายความมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่กรรมการมรรยาททนายความโดยอนุโลม

2.6.6) อำนาจในการแต่งตั้งอนุกรรมการหรือคณะทำงาน

นอกจากจะมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาแล้ว กฎหมายยังให้อำนาจคณะกรรมการมรรยาททนายความแต่งตั้งทนายความคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นอนุกรรมการหรือคณะทำงานให้กระทำกิจการใดกิจการหนึ่งในขอบอำนาจคณะกรรมการเว้นแต่การชี้ขาดคดีมรรยาททนายความ

2.6.7) การพิจารณาคดีมรรยาททนายความ

ในการพิจารณาคดีมรรยาททนายความ ต้องมีกรรมการมรรยาททนายความมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดของคณะกรรมการมรรยาททนายความ จึงจะเป็นองค์ประชุม

ในการประชุมปรึกษาหารือการวินิจฉัยชี้ขาดคดีมรรยาททนายความของคณะกรรมการมรรยาททนายความให้ถือตามเสียงข้างมาก แต่กรรมการมรรยาททนายความฝ่ายข้างน้อยก็มีสิทธิทำความเห็นแย้งได้ (มาตรา 63)

การวินิจฉัยชี้ขาดให้ถือเสียงข้างมากนี้ ไม่ใช้กับกรณีต่อไปนี้

1) การถอนคำกล่าวหาจะเป็นเหตุให้คดีมรรยาททนายความระงับก็ต่อเมื่อคณะกรรมการมรรยาททนายความมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการมรรยาททนายความที่มาประชุมอนุญาตให้ผู้กล่าวหาถอนคำกล่าวหาได้ (ดูมาตรา 63 วรรคสอง, มาตรา 64 วรรคสาม, มาตรา 69 วรรค 3)

2) คำสั่งไม่ลบชื่อทนายความผู้กระทำผิดออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 69
วรรคสาม ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด
ของคณะกรรมการมรรยาททนายความ

2.6.8) การกล่าวหาในคดีมรรยาททนายความ

เมื่อบุคคลผู้ได้รับความเสียหายหรือทนายความมีสิทธิกล่าวหาทนายความว่าประพฤติ
ผิดมรรยาททนายความ คำกล่าวหาต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อประธานกรรมการมรรยาท
ทนายความภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้ที่มีสิทธิกล่าวหา รู้เรื่องการประพฤติผิดมรรยาท
ทนายความ และเมื่อรู้ตัวผู้ประพฤติผิด แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 ปี นับแต่วันประพฤติผิดมรรยาท
ทนายความ หากพ้นกำหนดนี้สิทธิกล่าวหาเป็นอันสิ้นสุดลง (มาตรา 64)

ข้อสังเกต การยื่นคำกล่าวหาต้องดำเนินการภายใน 1 ปี นับแต่วันรู้เรื่องการ
ประพฤติผิดมรรยาททนายความ และ เมื่อรู้ตัวผู้ประพฤติผิดมรรยาท แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน
3 ปี นับแต่วันประพฤติผิดมรรยาททนายความ หากมายื่นคำกล่าวหาหลังเกิน 3 ปี นับแต่
วันทนายความประพฤติผิดมรรยาททนายความแม้จะเพิ่งรู้ไม่เกิน 1 ปี ก็สิ้นสิทธิ ทำนองเดียวกับ
กฎหมายเก่า

เมื่อประธานกรรมการมรรยาททนายความได้รับคำกล่าวหา หรือได้รับแจ้งจาก
ศาล พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวน หรือเมื่อปรากฏแก่คณะกรรมการมรรยาท
ทนายความว่ามีพฤติการณ์อันสมควรให้มีการสอบสวนมรรยาททนายความผู้ใด คณะกรรมการ
มรรยาททนายความต้องแต่งตั้งทนายความไม่น้อยกว่า 3 คน เป็นคณะกรรมการสอบสวน
ทำการสอบสวน เพื่อการนี้คณะกรรมการสอบสวนมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาให้ถ้อยคำ
และมีหนังสือแจ้งให้บุคคลใด ๆ ส่งหรือจัดการส่งเอกสารหรือวัตถุเพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน
ได้

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จแล้ว ก็เสนอเรื่องต่อประธาน
กรรมการมรรยาททนายความเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป (มาตรา 65)

นักศึกษาบางท่านอาจจะสงสัยว่า ถ้าคณะกรรมการสอบสวนเรียกบุคคลใด ๆ
มาให้ถ้อยคำหรือมีหนังสือแจ้งให้บุคคลใด ๆ ส่งหรือจัดการส่งเอกสารหรือวัตถุ เพื่อประโยชน์
แก่การสอบสวน บุคคลเหล่านั้นไม่ปฏิบัติตามจะมีผลประการใด

ในเรื่องนี้ผู้ไม่ปฏิบัติตามโดยปราศจากเหตุอันสมควร พระราชบัญญัติทนายความ
พ.ศ. 2528 มีบทกำหนดโทษไว้ในมาตรา 83 คือ ระวังโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือ
ปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ขอย้อนกลับไปกล่าวถึงการพิจารณาคดีมรรยาทนายความอีกครั้งหนึ่ง เมื่อคณะกรรมการสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จ ให้เสนอเรื่องต่อประธานกรรมการมรรยาทนายความเพื่อพิจารณาสั่งการตามมาตรา 66 ต่อไป แต่ในมาตรา 66 นี้เองก็ให้คณะกรรมการมรรยาทนายความมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดี สั่งยกกล่าวหา หรือสั่งลงโทษ หรือดำเนินการกับนายความที่ถูกกล่าวหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 (โทษผิดมรรยาทนายความมี 3 สถาน คือ 1) ภาคทัณฑ์ 2) ห้ามทำการเป็นนายความมีกำหนดไม่เกิน 3 ปี หรือ 3) ลบชื่อออกจากทะเบียนฯ)

ในกรณีที่คณะกรรมการมรรยาทนายความมีคำสั่งตามมาตรา 66 ให้ประธานกรรมการมรรยาทนายความส่งสำนวนคดีมรรยาทนายความนั้นไปยังนายกสภาทนายความภายใน 30 วัน นับแต่วันมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้คณะกรรมการ (สภาทนายความ) ทำการพิจารณาและจะสั่งยื่น แก่ หรือกลับคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทนายความ รวมทั้งสั่งลงโทษหรือดำเนินการกับนายความที่ถูกกล่าวหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 ตามที่เห็นสมควรได้ และก่อนที่จะมีคำสั่งดังกล่าว คณะกรรมการ (สภาทนายความ) อาจสั่งให้คณะกรรมการมรรยาทนายความทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้ (มาตรา 67)

เมื่อนายก (สภาทนายความ) ได้รับสำนวนคดีมรรยาทนายความตามวรรคหนึ่งแล้ว หากคณะกรรมการ (สภาทนายความ) มิได้วินิจฉัยและแจ้งคำวินิจฉัยมายังประธานกรรมการมรรยาทนายความภายใน 60 วัน นับแต่วันได้รับสำนวน ให้ถือว่าคณะกรรมการ (สภาทนายความ) มีคำสั่งยื่นตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทนายความ เว้นแต่กรณีที่มีการสอบสวนเพิ่มเติม ระยะเวลา 60 วัน ให้นับตั้งแต่วันที่ได้รับสำนวนการสอบสวนเพิ่มเติม คำสั่งของคณะกรรมการ (สภาทนายความ) ที่ยื่นตามให้จำหน่ายคดี หรือยกกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง หรือวรรคสองให้เป็นที่สุด (มาตรา 67 วรรคท้าย)

2.6.8.1) การลงโทษลบชื่อจากทะเบียนทนายความ

ทนายความอาจจะถูกลบชื่อจากทะเบียนทนายความได้ เมื่อทนายความต้องรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษให้ศาลชั้นต้นที่อ่านคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น มีหนังสือแจ้งการต้องโทษจำคุกของทนายความผู้นั้นให้ประธานกรรมการมรรยาทนายความทราบ

เมื่อได้รับหนังสือแจ้งตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ประธานกรรมการมรรยาทนายความเสนอเรื่องให้คณะกรรมการมรรยาทนายความสั่งลบชื่อทนายความผู้นั้นออกจากทะเบียนทนายความ แต่คณะกรรมการมรรยาทนายความจะไม่สั่งลบชื่อทนายความผู้นั้นจาก

ทะเบียนนายความก็ได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำความผิดของนายความผู้นั้นไม่เป็นการกระทำที่ชั่วร้าย ไม่เป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นว่านายความผู้นั้นไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต และไม่เป็นการกระทำที่เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

คำสั่งไม่ลบชื่อนายความผู้กระทำความผิดออกจากทะเบียนนายความตามวรรคสองต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดของคณะกรรมการมรรยาทนายความ

คำสั่งลบชื่อหรือไม่ลบชื่อนายความออกจากทะเบียนนายความตามวรรคสองให้ประธานกรรมการมรรยาทนายความแจ้งต่อนายกภายในสามสิบวันนับแต่วันที่คำสั่งและให้คณะกรรมการทำการพิจารณา และจะสั่งยื่น หรือกลับคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทนายความก็ได้ (มาตรา 69)

2.6.8.2) การอุทธรณ์คำสั่งลงโทษ

นายความซึ่งถูกสั่งลงโทษหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 อาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อสภานายกพิเศษได้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับภายใน 30 วัน นับแต่วันได้รับแจ้งคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้สภานายกพิเศษ ทำการพิจารณา และมีคำสั่งและให้นำบทบัญญัติในมาตรา 67 วรรคหนึ่ง และวรรคสองมาใช้บังคับแก่การพิจารณาและมีคำสั่งของสภานายกพิเศษโดยอนุโลม

คำสั่งของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด

2.6.8.3) การแจ้งคำสั่งให้ทราบ

เมื่อมีคำสั่งอันถึงที่สุดลงโทษนายความที่ประพฤติผิดมรรยาทนายความ หรือมีคำสั่งลบชื่อนายความออกจากทะเบียนนายความ ให้นายทะเบียนนายความจัดแจ้งคำสั่งนั้นไว้ในทะเบียนนายความและแจ้งคำสั่งให้ทนายความผู้ถูกกล่าวหาและผู้กล่าวหาทราบ

ในกรณีที่คำสั่งตามวรรคหนึ่งเป็นคำสั่งห้ามทำการเป็นนายความหรือคำสั่งลบชื่อออกจากทะเบียนนายความ ให้นายทะเบียนนายความแจ้งคำสั่งนั้นให้ศาลทั่วราชอาณาจักรและเนติบัณฑิตยสภาทราบด้วย (มาตรา 70)

2.7) ผลของการถูกลบชื่อ

บุคคลที่ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนนายความจะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตอีกมิได้ เว้นแต่เวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีนับแต่วันถูกลบชื่อ (มาตรา 71)

ตอนที่ 3

การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (LEGAL AID)

ก) ความเบื้องต้น

พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 นอกจากจะมีบทบัญญัติกองทุนสวัสดิการทนายความ เพื่อช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนแก่สมาชิกของสภาทนายความ กล่าวคือบรรดาทนายความ ด้วยกันเองตลอดจนทายาทของทนายความที่ถึงแก่ความตายซึ่งได้รับความเดือดร้อน มีสิทธิไปขอ รับการสงเคราะห์จากเงินกองทุนดังกล่าวแล้ว ใน พ.ร.บ.ดังกล่าวยังมีบทบัญญัติให้มีการช่วยเหลือ ประชาชนทางกฎหมาย ไว้ในหมวด 9 ตั้งแต่มาตรา 74-81 ด้วย

1) กรรมการและวาระดำรงตำแหน่ง

ในส่วนการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พ.ร.บ.ทนายความฉบับนี้กำหนด สาระสำคัญให้มีคณะกรรมการเกี่ยวกับเรื่องนี้ประกอบด้วยนายก อุปนายก เลขานุการ และ บุคคลอื่น ๆ อีกไม่เกิน 8 คน ที่คณะกรรมการสภาทนายความแต่งตั้งจากผู้ที่เป็นทนายความ มาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่า 10 ปี ในการนี้กฎหมายกำหนดให้นายกสภาทนายความเป็นประธาน กรรมการ อุปนายกเป็นรองประธานกรรมการและเลขานุการเป็นเลขานุการ(ม.74) กรรมการ ช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายที่คณะกรรมการสภาทนายความแต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่ง สามปี และอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันไม่ได้

ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดวาระ กฎหมายให้มีการดำเนินการแต่งตั้งซ่อม เว้นแต่วาระการอยู่ในตำแหน่งของกรรมการฯจะเหลือไม่ถึง 90 วัน คณะกรรมการสภา ทนายความจะไม่ดำเนินการแต่งตั้งซ่อมก็ได้ และการแต่งตั้งกรรมการช่วยเหลือประชาชนทาง กฎหมายจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบของสภานายกพิเศษด้วย (ม.75 ให้นำมาตรา 58 และมาตรา 60 มาอนุโลมใช้ด้วย ขอให้ดูมาตรา 58 และมาตรา 60 ประกอบด้วย จะช่วยให้ เข้าใจยิ่งขึ้น)

2) อำนาจหน้าที่คณะกรรมการฯ

คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1) ให้การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตามมาตรา 79 ซึ่งมาตรา 79 กำหนด การช่วยเหลือไว้ดังนี้

- 1.1) การให้คำปรึกษาหารือแนะนำเกี่ยวกับกฎหมาย
- 1.2) การร่างนิติกรรมสัญญา

1.3) การจัดหาหนายความว่าต่างแก้ต่าง

ในด้านการช่วยเหลือจัดหาหนายความว่าต่างแก้ต่าง พ.ร.บ.ดังกล่าวให้อำนาจคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจะจัดให้มีหนายความประจำเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือดังกล่าวก็ได้ โดยได้รับค่าตอบแทนตามที่กำหนดในข้อบังคับ

2) เก็บรักษาและจ่ายเงินกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตามมาตรา 77 ในมาตรา 77 กำหนดให้มีกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ประกอบด้วย

2.1) เงินที่สภาทนายความจัดสรรให้เป็นประจำปีเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของเงินรายได้ของสภาทนายความตามมาตรา 9(1) ของปีที่ล่วงมา ซึ่งหมายความว่าสภาทนายความต้องจัดสรรเงินที่ได้จากค่าจดทะเบียนทนายความ ค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมไม่น้อยกว่า 10% ให้กองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายเป็นรายปี ทุกปี ทั้งนี้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ซึ่งขณะจัดทำหนังสือเล่มนี้ ได้ทราบจากรายงานของเหรียญกในการประชุมคณะกรรมการสภาทนายความครั้งที่ 5/2529 วันศุกร์ที่ 31 มกราคม 2529 ปรากฏว่าถึงวันที่ 30 มกราคม 2529 มีทนายความได้รับการต่ออายุใบอนุญาตแล้ว จำนวน 18,690 คน เป็นประเภทตลอดชีพ 1,605 คน ประเภทสองปี 17,085 คน ได้รับเงินค่าต่ออายุใบอนุญาตทั้งดอกเบียเงินฝากรวมทั้งสิ้นเป็นเงิน 15,117,395.75 บาท^{1/} ตามกฎหมายต้องจัด 10% ของเงินนี้เป็นกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย นับว่าเป็นจำนวนไม่น้อยและเชื่อว่าในอนาคตคงจะได้เงินกองทุนจำนวนมากกว่านี้ เพราะนี่เป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น นับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี

2.2) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล

2.3) ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้ และ

2.4) ดอกผลของ (2.1), (2.2) และ (2.3)

3) หน้าที่อื่น ๆ ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

อำนาจหน้าที่ตามหัวข้อนี้เป็นอำนาจหน้าที่จากที่กำหนดไว้ข้างต้น ซึ่งสุดแต่ข้อบังคับจะกำหนดไว้ เช่น จัดทำงบประมาณรายจ่ายต่อคณะกรรมการสภาทนายความเพื่อจัดสรรเป็นกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เก็บรักษาเงินที่สภาทนายความจัดสรรให้ ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคและดอกผลต่าง ๆ จัดทำงบดุล จัดให้มีทนายความอาสาไปประจำตามสถานีตำรวจ เพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมายแก่ประชาชนที่มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ฯลฯ เป็นต้น (ดูรายละเอียดข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พ.ศ.2529 ในภาคผนวก)

1/ ข่าวการประชุมสภาทนายความ(ชุดชั่วคราว), จุลสาร สมาคมทนายความแห่งประเทศไทย ปีที่ 2 ฉบับที่ 6 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2529 หน้า 2.

ข) หลักเกณฑ์การช่วยเหลือ

ประชาชนผู้มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติที่กำหนด หลักเกณฑ์หรือคุณสมบัติไว้ในมาตรา 78 มีสาระสำคัญดังนี้

- 1) ต้องเป็นผู้ยากไร้ และ
- 2) ไม่ได้รับความเป็นธรรม

เมื่อกล่าวถึงการช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมาย อาจจะมีนักศึกษาบางท่านตั้งข้อสงสัยว่า **ทำไมต้องมีการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย**

เมื่อเราพูดถึงการช่วยเหลือโดยทั่ว ๆ ไปไม่เฉพาะในเรื่องของกฎหมาย คงจะต้องยอมรับโดยปฏิเสธไม่ได้ว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้นเป็นสิ่งดี ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าการช่วยเหลือกันนั้น เป็นคุณสมบัติที่ดี เป็นสิ่งอันประเสริฐของมนุษย์ชาติ ชนใด หมู่ใด สังคมใด หากมีเมตตาต่อกันโดยการช่วยเหลือเจือจุนซึ่งกันและแล้ว ชนนั้น มุมนั้น สังคมนั้นย่อมมีแต่ความสงบสุข ดังนั้นจึงเป็นที่เห็นได้ว่าศาสนาของทุกศาสนาในโลกล้วนแล้วแต่สอนให้คนมีเมตตาต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังภาษิตพุทธศาสนาว่า **เมตตาคำจุนโลก** ฯลฯ เป็นต้น

หันมาพิจารณาในด้านการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายซึ่งได้มีการนำมากำหนดไว้ในพระราชบัญญัติทนายความปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนเองก็ยังไม่ทราบแน่ชัดในเจตนารมณ์นี้ แต่ก็ยอมรับและเชื่อว่าทุกคนยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะโดยปกติของคนทั่วไปแล้วมักจะอาศัยช่องว่างความได้เปรียบในด้านต่าง ๆ เอาประโยชน์จากคนที่ด้อยกว่าตน แต่เมื่อมีองค์กรหรือสถาบันหรือแม้แต่นักงานเอกชนก็ตามได้มีจิตเมตตาสงสาร ยื่นมือออกช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคมไม่ว่าในด้านกฎหมายหรือด้านอื่น ๆ จึงนับว่าเป็นเรื่องที่ได้เสียสละควรค่าแห่งการยกย่องสรรเสริญอย่างยิ่ง ผู้เขียนเข้าใจว่าการที่ผู้ร่างได้กำหนดเรื่องเหล่านี้ไว้เป็นกฎหมายก็เพราะมองเห็นสภาพปัญหาและความเป็นจริงในสังคมที่ไม่อาจนิ่งดูตายปล่อยตามยถากรรมได้ ในสังคมปัจจุบันเราไม่อาจปฏิเสธความจริงที่ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้กฎหมาย จริงอยู่แม้กฎหมายจะบัญญัติในสาระสำคัญไว้ว่า **ทุกคนต้องรู้กฎหมายผู้ใดจะยกเอาความไม่รู้กฎหมายมาเป็นเหตุหรือข้อแก้ตัวให้พ้นผิดไม่ได้ก็ตาม** แต่โดยสภาพแห่งความเป็นจริงคงต้องยอมรับกันว่าผู้ซึ่งมิได้ศึกษากฎหมาย ย่อมจะขาดความรู้ในกฎหมายโดยเฉพาะผู้ที่ยากจนย่อมตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบในสังคม เพราะไม่มีโอกาสที่จะศึกษาวิชากฎหมาย และเมื่อคนเหล่านี้มีปัญหาทางกฎหมายเกิดขึ้น ย่อมถูกจำกัดทางเศรษฐกิจที่จะแสวงหาบุคคลที่มีความรู้ทางกฎหมายช่วยเหลือขจัดปัดเป่าปัญหาดังกล่าวให้หมดสิ้นไป

ปัญหาความไม่รู้กฎหมายได้ก่อให้เกิดการเอาเปรียบกันขึ้นในสังคมโดยการฉกฉวยโอกาสดังกล่าวหลอกลวงผู้ไม่รู้กฎหมาย เป็นต้นว่าหลอกลวงรับสมัครคนไปทำงานในต่าง-

ประเทศ หลอกหลวงให้กระทำผิดกฎหมายบุกรุกแผ้วถางป่าและตัดฟันต้นไม้หวงห้าม นอกจากนี้ยังอาศัยกฎหมายเป็นต้นว่าการขายฝากเป็นเครื่องมือเอารัดเอาเปรียบผู้ที่จำต้องกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิต โดยกำหนดสินไถ่เกินกว่าราคาหนี้สิน หรือคิดดอกเบี้ยเกินอัตราบวกกับราคาขายฝากกำหนดเป็นสินไถ่ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นเหตุให้ผู้ถูกหลอกหลวงและถูกเอารัดเอาเปรียบต้องสูญเสียสิทธิ เสรีภาพตลอดทั้งทรัพย์สินไป และในที่สุดอาจจะก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมโดยการแก้แค้นประทุษร้ายร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน ตอบโต้ซึ่งกันและกันอันก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมติดตามมา ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เกิดขึ้นปีหนึ่ง ๆ มีไม่น้อย แทนที่งบประมาณเหล่านี้ควรนำไปพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น

ปัญหาดังกล่าวข้างต้น รัฐสามารถที่จะขจัดให้บรรเทาลงได้โดยการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจกฎหมายพื้นฐานแก่ประชาชน โดยการจัดฝึกอบรมความรู้เบื้องต้นแก่ผู้นำชุมชน หมู่บ้าน ตลอดจนครูอาจารย์ เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งที่ปรึกษาเบื้องต้นแก่ผู้ได้การปกครองเช่นลูกบ้าน ลูกศิษย์ ให้คำปรึกษากฎหมาย ประenomข้อพิพาท ช่วยเหลือจัดหาทนายความอาสาว่าต่างแก่ต่างอรรถคดีให้แก่ประชาชน แม้ในปัจจุบันได้มีองค์กรตลอดจนสถาบันของรัฐบาลและเอกชนช่วยเหลือให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอยู่หลายแห่งก็ตาม แต่ก็อยู่ในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ การประสานงานกันยังไม่ดีเท่าที่ควร เมื่อมีการกำหนดเรื่องการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายไว้เด่นชัดเช่นนี้ จึงเป็นที่น่ายินดีที่รัฐจะได้เข้ามาสนับสนุน อุดหนุนด้านงบประมาณ ซึ่งเป็นของใหม่ กฎหมายเดิมไม่ปรากฏเช่นนั้น

เนื่องจากการศึกษากระบวนวิชานี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าในวิชานี้เป็นการศึกษากฎปฏิบัติ โดยการนำความรู้ในกฎหมายสารบัญญัติมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติกับกฎหมายสบัญญัติ แต่ในการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยจะศึกษาด้านเดียวก็น่าจะไม่สมบูรณ์ ควรที่จะแยกการศึกษาวิชานี้เป็น 2 ส่วน คือ ศึกษาภาควิชาการผสมผสานภาคปฏิบัติ เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจความเป็นมา จักได้ใช้กฎหมายถูกต้องตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจาก พ.ร.บ.ทนายความปัจจุบันจะอนุญาตให้บุคคลใดเป็นทนายความบุคคลนั้นจะต้องผ่านการฝึกอบรมตามที่มาตรา 38 กำหนดไว้เสียก่อน อย่างไรก็ตามเสียก็คงต้องไปเข้ารับการฝึกอบรม ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าถ้าได้สอดแทรกวิชาการเบื้องต้นเข้าไปด้วย คาดว่าจะได้ประโยชน์มากกว่าการฝึกด้านเดียว ดังนั้นในเบื้องต้นนี้จึงใคร่ขอทำความเข้าใจดังกล่าวแก่นักศึกษาวิชานี้ให้ทราบความมุ่งหมายของผู้เขียนด้วย

ต่อไปจะกล่าวถึงแนวความคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

ค) แนวความคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย

1) ในลักษณะสากล

คงเป็นที่ทราบกันดีว่าในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ประชาชนของประเทศย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน หลักกฎหมายของประเทศที่ปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน คือ ใช้หลักนิติธรรม (Rule of law) คือรัฐต้องให้ความยุติธรรมแก่พลเมืองโดยเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงฐานะของบุคคล กล่าวคือไม่ว่าบุคคลนั้นจะร่ำรวยหรือยากไร้ ทุกคนจะมีความเท่าเทียมเสมอกันในสายตาของกฎหมาย (there should be equal justice to the rich and poor alike) ซึ่งตรงกับสุภาษิตกฎหมายที่ว่า "Equal Justice before the law" กล่าวโดยสรุปในสาระสำคัญหมายความว่า ในการดำเนินคดีระหว่างคนรวยกับคนจนรัฐจะต้องให้ความเสมอภาคกันและบุคคลทุกคนจะต้องมีโอกาสรักษาและป้องกันสิทธิตามกฎหมายของตนไม่ว่าผู้นั้นจะยากจนปานใดก็ตาม (Nobody should be denied a legal right because of insufficient financial resources)^{1/} หลักการนี้ตรงกับผู้พิพากษาชาวอเมริกันชื่อ Wiley B. Rutledge กล่าวในการประชุมเกี่ยวกับระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายของเนติบัณฑิตยสภาอเมริกันที่ว่า "ความเสมอภาคทางกฎหมาย ในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงเป็นสิทธิซึ่งไม่อาจแบ่งให้ด้วยความเห็นใจ ความกรุณา ความกลัว หรือโดยดุลพินิจได้"^{2/}

ในด้านวิวัฒนาการของการประชุมเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (Legal aid) องค์การสหประชาชาติได้เล็งเห็นความสำคัญ เช่นในเรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญา ได้มีการพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้หลายครั้งในที่ประชุมเช่นการประชุม the Third United Nations Congress on the Prevention of Crime and Treatment of offenders ที่ Stockholm ปี ค.ศ. 1965 และแนวความคิดในเรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมายไม่จำกัดเฉพาะคดีอาญาเท่านั้น แนวโน้มในการช่วยเหลือทางกฎหมายยังขยายไปยังคดีทั่วไปด้วย และแนวคิดเกี่ยวกับ Legal aid นี้ ได้มีการพิจารณาในการประชุม the United Nations Conference on Human Right ที่ Teheran ปี ค.ศ. 1968 ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1) รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนการพัฒนาระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างแท้จริง เพื่อป้องกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

1/ คำกล่าวของผู้แทนเนติบัณฑิตยสภาไทย ตามรายงานการประชุมสมาคมเนติบัณฑิตยสภาระหว่างประเทศ ครั้งที่ 9 ณ นครเอินบอโร, ประเทศสกอตแลนด์.

2/ Eimery A. Brownell. Legal Aid in the United States (New York, The Lawyers Cooperation Publishing Company 1951) Page 60.

- 2) ต้องมีการแก้ไขบรรทัดฐานเพื่อให้การช่วยเหลือด้านการเงิน อาชีพ , การช่วยเหลือทางกฎหมายอื่นในคดีที่เหมาะสมแก่บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน
- 3) รัฐบาลควรแสวงหาวิถีทางและมาตรการช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับระบบการช่วยเหลือทางกฎหมาย
- 4) รัฐบาลต้องหาวิถีทางทำให้ขั้นตอนของกฎหมายตลอดจนวิธีพิจารณาให้ง่ายขึ้นเพื่อลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพื่อใช้กฎหมายในการแก้ปัญหา
- 5) รัฐบาลควรให้ความช่วยเหลือในการหาทางร่วมมือกันในด้านการช่วยเหลือทางกฎหมาย
- 6) สหประชาชาติต้องให้แหล่งข้อมูลเพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้เชี่ยวชาญและการช่วยเหลือด้านเทคนิคต่าง ๆ แก่รัฐสมาชิกเพื่อช่วยเหลือทางกฎหมาย^{1/}

2) แนวความคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในประเทศไทย

ก่อนพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับ ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยตรงและชัดเจนเฉพาะเรื่องอย่างพระราชบัญญัติทนายความปัจจุบัน คงมีปรากฏในกฎหมายแม่บทของประเทศคือในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2517 มาตรา 34 อนุมาตรา 2 (ซึ่งถูกยกเลิกไปแล้ว) ในมาตราดังกล่าวบัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ” รัฐธรรมนูญฉบับนี้นับเป็นก้าวแรกของการบัญญัติหลักเรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมายของประเทศไทย หลังจากนั้นก็ไม่มีการแก้ไขแต่ประการใด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ได้บัญญัติหลักการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาไว้ในมาตรา 29 ดังนี้

มาตรา 29 ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เป็นผู้ยากไร้ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

นอกจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว ก็มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายคุ้มครองแรงงานตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2515 ซึ่งมีหลักกฎหมายดังนี้

^{1/} “Legal Aid in developing countries, Who is eligible for Legal Aid?” by Mochtar Kusumaatmadia. Indonesia, Page 1.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 บัญญัติว่า ในคดีอุกฉกรรจ์ มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป และในคดีที่เด็กตามมาตรา 56, 67 และ 58 แห่งกฎหมายลักษณะอาญาเป็นจำเลย (ตรงกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73, 74 และ มาตรา 75 - ผู้เขียน) ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้”

ทนายที่ศาลขอแรงปฏิบัติหน้าที่นี้จะได้รับเงินรางวัลตามที่ศาลกำหนดให้ในอัตราอย่างสูงไม่เกิน 100 บาท ซึ่งมีรายละเอียดในอัตราที่ระบุไว้ตามตารางท้ายหนังสือกระทรวงยุติธรรมที่ นว.28/2489 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2489 และเงื่อนไขของการจ่ายค่าทนายความก็ต่อเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว หรือเมื่อคดีนั้นจำเลยตายหรืออัยการถอนฟ้องแล้วซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นอัตราที่ต่ำมากในสภาวะค่าครองชีพในปัจจุบัน จึงเป็นเหตุให้ทนายความไม่ใคร่ใส่ใจเหมือนคดีซึ่งลูกความมาตกลงจ้างเอง

ในด้านประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีปรากฏในมาตรา 155-160 มาตรา 155 บัญญัติว่า “ถ้าคู่ความคนใดอ้างว่าเป็นคนยากจนไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมศาลในศาลชั้นต้น หรือชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกา เมื่อศาลได้ไต่สวนเป็นที่เชื่อได้ว่า คู่ความนั้นเป็นคนยากจนไม่มีทรัพย์สินพอเสียค่าธรรมเนียม ก็ให้ศาลอนุญาตให้คู่ความนั้นฟ้องหรือต่อสู้คดีอย่างคนอนาถาได้ แต่การขอเช่นนั้น ถ้าผู้ขอเป็นโจทก์ ผู้ขอจะต้องแสดงให้เห็นที่พอใจศาลด้วยว่าคดีของตนมีมูลที่จะฟ้องร้อง หรือในกรณีอุทธรณ์หรือฎีกาศาลเห็นว่ามีความสมควรที่จะอุทธรณ์หรือฎีกา แล้วแต่กรณี ฯลฯ”

จากบทบัญญัติเหล่านี้จะเห็นได้ว่าไม่มีมาตรการอันใดที่จะช่วยคู่ความผู้ยากจนในเรื่องค่าทนายความแต่ประการใด และจากสถิติคดีในศาลส่วนแพ่งคดีอนาถามีน้อยกว่าคดีแพ่งทั่ว ๆ ไป สำหรับกฎหมายคุ้มครองแรงงานได้บัญญัติไว้ในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 ข้อ 6 ว่า “ให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ มีอำนาจกระทำการเป็นทนายความดำเนินคดีให้ลูกจ้างซึ่งมีข้อพิพาทแรงงานกับนายจ้างในกรณีที่ถูกจ้างยากจนและคดีมีมูล เมื่อกระทรวงมหาดไทยแจ้งให้ศาลทราบแล้วก็ให้มีอำนาจดำเนินคดีได้ตลอดถึงศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา”

จากบทบัญญัติเหล่านี้จะเห็นได้ว่าก่อนหน้าพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับนั้นมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายน้อยมากหากเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้ว กฎหมายไทยยังอยู่ในขั้นล้าหลังมากที่สุดทีเดียว เช่น ในประเทศอังกฤษ มีการช่วยเหลือทางกฎหมายตั้งแต่สมัยแผ่นดินพระเจ้าเฮนรี่ที่ 7 (ค.ศ. 1483-1509) มี The

Legal Aid and Advice Act เมื่อปี ค.ศ. 1949 และปัจจุบันก็มีหน่วยงานช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเป็นทางการ

3) แนวความคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในประเทศกลุ่มอาเซียน

หันมาพิจารณาในกลุ่มประเทศอาเซียนซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วยในกลุ่มภาคีสมาชิกอาเซียน เช่น

3.1) **ประเทศมาเลเซีย** หลักการช่วยเหลือทางกฎหมายได้รับการคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 8 ว่า บุคคลมีความเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (All person are equal before the law and entitled to the equal protection of the law)

กฎหมายที่เกี่ยวกับ Legal Aid คือ the legal Aid Act ปี 1971 เริ่มต้นโดย the Emergency (Essential Power) Ordinance No. 39 of 1970 และปัจจุบันมี Government Act คือ the Legal Aid Act ปี 1971

3.2) **ประเทศอินโดนีเซีย** ได้มีการพัฒนาทางความคิดเกี่ยวกับ Legal Aid อย่างรวดเร็ว แต่ทางด้านกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของการจัดโครงการ Legal Aid ยังขาดอยู่ ซึ่งมีวิวัฒนาการดังต่อไปนี้

1. The H.I.R. (Revised Indonesia Requalification)
2. Law no'14 year 1970
3. Cibogo Conference
4. The President's speech of August 16, 1978
5. Statement of 6 high ranking law enforcement officials on 10 November 1978

อย่างไรก็ดี แม้ความจริงใจของรัฐบาลที่จะปรับปรุงสถานภาพทางกฎหมายในอินโดนีเซีย แต่ก็มีอุปสรรคอยู่อย่างมากมายและได้รับการต่อต้านจากหน่วยงานอื่น

3.3) **ประเทศฟิลิปปินส์** ในรัฐธรรมนูญของฟิลิปปินส์ ลงวันที่ 14 พฤษภาคม 1935 (Article III, Section 1, paragraphs 15,17) และมี Rules of Court กล่าวไว้เกี่ยวกับหลักการในเรื่อง Legal Aid

3.4) **ประเทศสิงคโปร์** ส่วนมากโครงการ Legal Aid ได้ดำเนินงานในมหาวิทยาลัย โดยมีโครงการ C.L.E. (Clinical Legal Education)

4) เปรียบเทียบแนวความคิดและกฎหมาย การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ของไทยกับประเทศกลุ่มอาเซียน

จากการศึกษาเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าก่อน พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 ออกใช้บังคับ ประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับ Legal Aid ไว้โดยเฉพาะอย่างชัดเจน คงมีแต่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีของคณาภิบาลและในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการแต่งตั้งทนายความในคดีอุกฉกรรจ์ตลอดจนกฎหมายบางฉบับ ซึ่งแสดงว่าแต่เดิมรัฐยังไม่ให้ความสำคัญในเรื่อง Legal Aid มากนัก ต่างกับกลุ่มประเทศอาเซียนอื่น ๆ อาทิเช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ที่มี the Legal Aid Act บัญญัติไว้เป็นพิเศษ

แต่อย่างไรก็ตามก็เป็นที่น่ายินดีที่ขณะนี้ได้มีบทบัญญัติในเรื่องการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายไว้ในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 และมีผลใช้บังคับแล้วซึ่งน่าขอบคุณทุกฝ่ายที่มีส่วนผลักดันเรื่องนี้จนสัมฤทธิ์ผลและคงจะไม่มีประเทศใดกล่าวได้ว่าเราล้าหลังในด้านนี้อีกต่อไป

ข้อสังเกต

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเรื่องการมีบทบัญญัติการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายเฉพาะเรื่อง แต่อย่างไรก็ดีแม้ประเทศไทยจะเพิ่งมีกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างชัดเจนล้ำเข้าไปบ้างแต่ในความเป็นจริงแล้วเรากลับมีปฏิบัติการอย่างจริงจังในด้านการให้ความช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมายทั้งของรัฐและเอกชนก่อนจะมีกฎหมายออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเสียอีก ตัวอย่าง

หน่วยงานของรัฐ เช่น

- สำนักงานช่วยเหลือทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- คณะกรรมการเรื่องราร้องทุกข์ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
- กองบริการประชาชน สำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานคณะกรรมการช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน กรมอัยการ
- กรมประชาสงเคราะห์

หน่วยงานของเอกชน เช่น

- สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย
- สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย

- สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- มูลนิธิส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาชุมชน
- ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก
- ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานเด็ก มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
- กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม
- กลุ่มเพื่อนหญิง
- ฮอทไลน์เอเชียและโอเชียเนีย
- คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ
- ฝ่ายช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย

ฯลฯ

ประเภทสื่อมวลชน เช่น

- วารสารนายประจำบ้าน
- คอลัมน์ “คนข้างศาล” หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
- คอลัมน์ “กฎหมายพาสุนัข” หนังสือพิมพ์สายกลาง
- คอลัมน์ “ทนายข้างบ้าน” หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
- คอลัมน์ “กฎหมาย” วารสารดอกเบญจ

ฯลฯ

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่าง นอกจากนี้ยังมีเอกชนตลอดจนกลุ่มบุคคลผู้รักความเป็นธรรม เสียสละ อุทิศตนเพื่อคนยากไร้และประชาชนให้บริการช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่คิดค่าตอบแทนเป็นจำนวนไม่น้อยด้วยกัน

อนึ่ง ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งที่มีการเรียนการสอนกฎหมายในประเทศไทยได้มีโครงการมุ่งเน้นงานบริการชุมชนนอกเหนืองานวิชาการและวิจัย โดยมีโครงการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เช่น ที่ทำอยู่ในคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอกชนต่าง ๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงด้วย

สรุป

แม้จะมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนคอยให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายก็ดี แต่ก็ยังมีลักษณะต่างฝ่ายต่างทำด้วยทุนรอนของตนเองยังไม่ได้ประสานงานเท่าที่ควร แต่ก็เล็งเห็นได้ว่าเป็นเจตนาของคนที่เสียสละเป็นเจตนาที่ดีควรค่าแห่งการส่งเสริมและร่วมมือ ดังนั้นเมื่อมีการกำหนดให้มีการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายไว้ โดยสภาพทนายความจักทำหน้าที่อย่างชัดเจน

ทั้งจะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล จึงเป็นที่น่ายินดีที่รัฐได้ให้หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
ของประชาชนในการต่อสู้คดีอย่างเสมอภาคตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญทั้งสภาพนายความ
จักได้เป็นที่พึ่งของประชาชนและปฏิบัติตามหน้าที่ให้สมกับเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ
ยุติธรรม
